

WYTYCZNE

Głównego Lekarza Weterynarii

określające zasady postępowania organów Inspekcji Weterynaryjnej podczas sprawowania nadzoru nad prawidłowym zagospodarowaniem materiału szczególnego ryzyka (SRM) w rzeźniach i zakładach rozbioru

Opracowano w:
Głównym Inspektoracie Weterynarii
Biurze Bezpieczeństwa Żywności Pochodzenia Zwierzęcego
Warszawa dn. 27 marca 2024 r.

SPIS TREŚCI

I. WSTĘP	3
II. CEL WYTYCZNYCH	3
III. AKTY PRAWNE	4
IV. DEFINICJE	6
V. ZASADY POSTĘPOWANIA Z SRM	8
1. Przyjęcie zwierząt do rzeźni i kontrola tożsamości	8
1.1 Bydło	9
1.2 Owce i kozy	10
1.3 Sposób postępowania przy stwierdzeniu nieprawidłowości w zakresie identyfikacji zwierząt	10
2. Grupowanie wiekowe zwierząt w magazynie żywca	12
3. Zakładowe procedury postępowania z SRM	14
4. Przygotowanie pracowników rzeźni i zakładów rozbioru odpowiedzialnych za odejmowanie SRM	15
5. Odejmuwanie SRM w rzeźniach i zakładach rozbioru – istotne etapy w procesie technologicznym	15
5.1 Proces uboju bydła	16
5.2 Proces uboju owiec i kóz	32
6. Gromadzenie, przechowywanie i usuwanie SRM	32
7. Barwienie SRM	35
8. Wysłka SRM z rzeźni/zakładu rozbioru i transport do zatwierdzonego zakładu przetwórczego (utylizacyjnego), zakładu pośredniego	36
VI. OBOWIĄZKI RZEŻNI I ZAKŁADÓW ROZBIORU	36
VII. OBOWIĄZKI INSPEKCJI WETERYNARYJNEJ	38
VIII. DOKUMENTACJA	40
IX. POSTĘPOWANIE W PRZYPADKU NARUSZEŃ WYPEŁNIENIA PRZEZ ZAKŁAD ZAKŁADOWYCH PROCEDUR POSTĘPOWANIA Z SRM	41
X. WERYFIKACJA	42
XI. POSTANOWIENIA KOŃCOWE	43

I. WSTĘP

Niniejsze wytyczne zostały opracowane w związku z koniecznością ujednolicenia zasad postępowania organów Inspekcji Weterynaryjnej podczas sprawowania nadzoru nad prawidłowym zagospodarowaniem materiału szczególnego ryzyka (SRM) w rzeźniach i zakładach rozbioru.

Postanowienia wytycznych dotyczące obowiązków i zadań podmiotów innych niż organy Inspekcji Weterynaryjnej mają charakter wyłącznie informacyjny. Postanowienia te nie mogą być podstawą przy rozstrzyganiu o prawach i obowiązkach podmiotów prywatnych. Stosowanie wytycznych nie może prowadzić do naruszenia przepisów powszechnie obowiązujących.

II. CEL WYTYCZNYCH

Na podstawie patogenezы gąbczastych przenośnych encefalopatii – TSE oraz statusu epidemiologicznego kraju pochodzenia lub przebywania danego zwierzęcia lub zwierząt, u których stwierdzono czynnik TSE, pewne tkanki przeżuwaczy zostały określone jako SRM w załączniku V rozporządzenia Parlamentu Europejskiego i Rady (WE) nr 999/2001 z dnia 22 maja 2001 r. ustanawiającym zasady dotyczące zapobiegania, kontroli i zwalczania niektórych przenośnych gąbczastych encefalopatii.

SRM należy odejmować, gromadzić i usuwać w sposób, który nie powoduje żadnego zagrożenia dla zdrowia ludzi lub zwierząt.

W szczególności, nie powinien być on umieszczany na rynku, w celu wykorzystania do produkcji żywności, pasz lub nawozu.

Zgodnie z obowiązującymi w tym zakresie przepisami¹, Polska posiada status kraju o nieznacznym ryzyku wystąpienia BSE.

Zgodnie ze szczegółowymi zasadami wspólnotowymi dotyczącymi materiału szczególnego ryzyka i innych ubocznych produktów pochodzenia zwierzęcego, urzędowy lekarz weterynarii przeprowadza regularne kontrole w zakresie odejmowania, gromadzenia, przechowywania, barwienia i usuwania tego rodzaju produktów oraz upewnia się, że zakład podejmuje wszelkie działania mające na celu zapobieżeniu zanieczyszczeniu mięsa materiałem szczególnego ryzyka podczas uboju/rozbioru oraz mające doprowadzić do usunięcia materiału szczególnego ryzyka.

UWAGA! *Niniejsze wytyczne mogą podlegać zmianom w zależności od potrzeb organów Inspekcji Weterynaryjnej oraz zmian w przepisach obowiązującego prawa.*

¹ Załącznik do decyzji Komisji nr 2007/453/WE z dnia 29 czerwca 2007 r. ustanawiającej status BSE państw członkowskich i krajów trzecich lub ich regionów zgodnie z ryzykiem wystąpienia BSE,

III. AKTY PRAWNE

1. Rozporządzenie Parlamentu Europejskiego i Rady (WE) nr 999/2001 z dnia 22 maja 2001 r. ustanawiające zasady dotyczące zapobiegania, kontroli i zwalczania niektórych przenośnych gąbczastych encefalopatii (Dz. Urz. UE L Nr 147 z 31.05.2001, str. 1, z późn. zm.).
2. Rozporządzenie Parlamentu Europejskiego i Rady (WE) nr 1069/2009 z dnia 21 października 2009 r. określające przepisy sanitarne dotyczące produktów ubocznych pochodzenia zwierzęcego i produktów pochodnych, nieprzeznaczonych do spożycia przez ludzi, i uchylające rozporządzenie (WE) nr 1774/2002 (Dz. Urz. UE L Nr 300 z 14.11.2009, str. 1, z późn. zm.).
3. Rozporządzenie Komisji (WE) nr 142/2011 z dnia 25 lutego 2011 r. w sprawie wykonania rozporządzenia Parlamentu Europejskiego i Rady (WE) nr 1069/2009 określającego przepisy sanitarne dotyczące produktów ubocznych pochodzenia zwierzęcego, nieprzeznaczonych do spożycia przez ludzi, oraz w sprawie wykonania dyrektywy Rady 97/78/WE w odniesieniu do niektórych próbek i przedmiotów zwolnionych z kontroli weterynaryjnych na granicach w myśl tej dyrektywy (Dz. Urz. UE L Nr 54 z 26.02.2011, str. 1, z późn. zm.).
4. Rozporządzenie (WE) nr 1760/2000 Parlamentu Europejskiego i Rady z dnia 17 lipca 2000 r. ustanawiające system identyfikacji i rejestracji bydła i dotyczące etykietowania wołowiny i produktów z wołowiny oraz uchylające rozporządzenie Rady WE nr 820/97 (Dz. Urz. UE L Nr 204 z 11.08.2000, str. 1, z późn. zm.).
5. Decyzja Komisji nr 2007/453/WE z dnia 29 czerwca 2007 r. ustanawiająca status BSE państw członkowskich i krajów trzecich lub ich regionów zgodnie z ryzykiem wystąpienia BSE (Dz. Urz. UE L Nr 172 z 30.06.2007, str. 84, z późn. zm.).
6. Decyzja Komisji nr 2009/719/WE z dnia 8 września 2009 r. upoważniająca niektóre państwa członkowskie do zmiany swoich rocznych programów monitorowania BSE (Dz.U. L 256 z 29.9.2009, s. 35 z późn. zm.).
7. Rozporządzenie Parlamentu Europejskiego i Rady (UE) 2016/429 z dnia 9 marca 2016 r. w sprawie przenośnych chorób zwierząt oraz zmieniające i uchylające niektóre akty w dziedzinie zdrowia zwierząt („Prawo o zdrowiu zwierząt”) (Dz. Urz. UE L 84 z 31.03.2016, str. 1 z późn. zm.).
8. Rozporządzenie wykonawcze Komisji (UE) nr 931/2011 z dnia 19 września 2011 r. w sprawie wymogów dotyczących możliwości śledzenia ustanowionych rozporządzeniem (WE) nr 178/2002 Parlamentu Europejskiego i Rady w odniesieniu do żywności pochodzenia zwierzęcego (Dz. Urz. UE Nr 242 z 20.09.2011, str. 2).

9. Rozporządzenie Rady (WE) nr 1099/2009 z dnia 24 września 2009 r. w sprawie ochrony zwierząt podczas ich uśmiercania (Dz. Urz. UE L Nr 303 z 19.11.2009, str.1 z późn. zm.).
10. Rozporządzenie Parlamentu Europejskiego i Rady (UE) 2017/625 w sprawie kontroli urzędowych i innych czynności urzędowych przeprowadzanych w celu zapewnienia stosowania prawa żywnościowego i paszowego oraz zasad dotyczących zdrowia i dobrostanu zwierząt, zdrowia roślin i środków ochrony roślin, zmieniające Rozporządzenia Parlamentu Europejskiego i Rady (WE) nr 999/2001, (WE) 396/2005, (WE) nr 1069/2009, (WE) nr 1107/2009, (UE) nr 1151/2012, (UE) nr 652/2014, (UE) 2016/429 i (UE) 2016/2031, Rozporządzenia Rady (WE) nr 1/2005 i (WE) nr 1099/2009 oraz Dyrektywy Rady 98/58 WE, 1999/74/WE, 2007/43/WE, 2008/119/WE i 2008/120/WE, oraz uchylające Rozporządzenia Parlamentu Europejskiego i Rady (WE) nr 854/2004 i (WE) nr 882/2004, Dyrektywy Rady 89/608/EWG, 89/662/EWG, 90/425/EWG, 91/496/EWG, 96/23/WE, 96/93/WE i 97/78/WE oraz Decyzje Rady 92/438/EWG (Rozporządzenie w sprawie kontroli urzędowych) z dnia 15 marca 2017 r. (Dz. Urz. UE. L Nr 95, str.1 z późn. zm.).
11. Rozporządzenie (WE) nr 853/2004 Parlamentu Europejskiego i Rady z dnia 29 kwietnia 2004 r. ustanawiające szczególne przepisy dotyczące higieny w odniesieniu do żywności pochodzenia zwierzęcego (Dz. Urz. L Nr 139 z 30.04.2004, str. 55 z późn. zm.).
12. Ustawa z dnia 29 stycznia 2004 r. o Inspekcji Weterynaryjnej (Dz. U. z 2024 r. poz. 12).
13. Ustawa z dnia 11 marca 2004 r. o ochronie zdrowia zwierząt oraz zwalczaniu chorób zakaźnych zwierząt (Dz. U. z 2023 r. poz. 1075 z późn. zm.).
14. Ustawa z dnia 4 listopada 2022 r. o systemie identyfikacji i rejestracji zwierząt (Dz. U. z 2023 r. poz. 1815).
15. Ustawa z dnia 16 grudnia 2005 r. o produktach pochodzenia zwierzęcego (Dz. U. z 2023 r. poz. 872).
16. Ustawa z dnia 14 czerwca 1960 r. - Kodeks postępowania administracyjnego (Dz. U. z 2023 r. poz. 775).
17. Rozporządzenie Ministra Rolnictwa i Rozwoju Wsi z dnia 3 lutego 2022 r. w sprawie wprowadzenia programu zwalczania gąbczastej encefalopatii bydła na lata 2022 - 2024 (Dz. U. z 2022 r. poz. 321).
18. Rozporządzenie Ministra Rolnictwa i Rozwoju Wsi z dnia 20 czerwca 2008 r. w sprawie szkolenia z zakresu objawów klinicznych, epidemiologii oraz interpretacji wyników badań laboratoryjnych, odnoszących się do niektórych przenośnych gąbczastych encefalopatii (Dz. U. z 2019 r. poz. 2184).

19. Rozporządzenie Ministra Rolnictwa i Rozwoju Wsi z dnia 17 grudnia 2004 r. w sprawie określenia jednostek chorobowych, sposobu prowadzenia kontroli oraz zakresu badań kontrolnych zakażeń zwierząt (Dz. U. z 2019 r. poz. 2161).
20. Rozporządzenie Ministra Rolnictwa i Rozwoju Wsi z dnia 23 grudnia 2022 r. w sprawie wzorów środków identyfikacji dla bydła, owiec i kóz, świń, jeleniowatych, wielbłądowatych i koniowatych oraz szczegółowej specyfikacji technicznej tych środków (Dz. U. z 2023 r. poz. 22).
21. Rozporządzenie Ministra Rolnictwa i Rozwoju Wsi z dnia 18 marca 2013 r. w sprawie wymagań, jakie powinien spełniać projekt technologiczny zakładu, w którym ma być prowadzona działalność w zakresie produkcji produktów pochodzenia zwierzęcego (Dz. U. z 2022 r. poz. 1871).
22. Rozporządzenie Ministra Rolnictwa i Rozwoju Wsi z dnia z dnia 27 lipca 2022 r. w sprawie określenia spraw rozstrzyganych w drodze decyzji administracyjnych przez powiatowego lekarza weterynarii albo urzędowego lekarza weterynarii z upoważnienia powiatowego lekarza weterynarii (Dz. U. z 2022 r. poz. 1669).

IV. DEFINICJE

1. **SRM** – oznacza tkanki pozyskane od:

1) **bydła**:

- a) pochodzącego z państw członkowskich o nieznacznym ryzyku BSE, które zostały określone w ust. 1 lit. a ppkt (i) załącznika V do rozporządzenia (WE) nr 999/2001,
- b) pochodzącego z państwa członkowskiego lub państwa trzeciego o kontrolowanym lub nieokreślonym ryzyku wystąpienia BSE, które zostały określone w ust. 1 lit. a załącznika V do rozporządzenia (WE) nr 999/2001,

2) **owiec i kóz**, które zostały określone w ust. 1 lit. b załącznika V do rozporządzenia (WE) nr 999/2001

oraz, które zgodnie z art. 8, lit. b (i) rozporządzenia (WE) nr 1069/2009 stanowią materiał kategorii 1. Szczegółowy wykaz SRM od bydła, owiec i kóz określa **załącznik nr 1** do niniejszych wytycznych.

2. **Produkty pochodzenia zwierzęcego** – oznaczają żywność pochodzenia zwierzęcego, w tym krew, przeznaczoną do spożycia przez ludzi.

3. **Uboczne produkty pochodzenia zwierzęcego (UPPZ)** – oznaczają całe zwierzęta martwe lub ich części, produkty pochodzenia zwierzęcego lub inne produkty pozyskane od zwierząt nieprzeznaczone do spożycia przez ludzi, w tym komórki jajowe, zarodki i nasienie.

4. **Tusza** – oznacza całą sztukę ubitego zwierzęcia po wytrzewieniu.

- 5. Tkanka OUN** – tkanka ośrodkowego układu nerwowego.
- 6. Procedura** – określa ogólny tryb postępowania, sposób przeprowadzania działania lub procesu.
- 7. Instrukcja** – stanowi uzupełnienie i uszczegółowienie procedury, zawiera polecenia wymagające wykonania ich przez pracownika (np.: instrukcja stanowiskowa dotycząca sposobu oddzielania głowy od tuszy wołowej, wytrzewiania, usuwania rdzenia itp.).
- 8. Zakładowe procedury postępowania z SRM** – zbiór zakładowych procedur oraz instrukcji zapewniających, że SRM jest:
- a) odejmovany, gromadzony, przechowywany i usuwany z zakładu w sposób bezpieczny i higieniczny (tj. w całkowitym oddzieleniu od produktów pochodzenia zwierzęcego oraz ubocznych produktów pochodzenia zwierzęcego kategorii II i III);
  - b) przechowywany w wyraźnie oznakowanych, przeznaczonych do tego celu szczelnych, zamykanych pojemnikach/wózkach/kontenerach oraz, że są one myte i dezynfekowane po każdym ich użyciu;
  - c) barwiony zgodnie z ust. 3 załącznika V rozporządzenia 999/2001 oraz zgodnie z rozdziałem V ust. 7 niniejszych wytycznych, co zapobiega jego przeniesieniu z miejsca magazynowania do innych zakładów, za wyjątkiem transportu do uprawnionego zakładu przetwórczego (utylizacyjnego), zakładu pośredniego lub spalarni.
- 9. Skażenie krzyżowe** – jest to skażenie, które następuje na skutek jakiegokolwiek kontaktu, co najmniej dwóch tkanek zwierzęcych lub ich części, z których jedna stanowi SRM lub jest zanieczyszczona SRM, do którego najczęściej dochodzi gdy:
- nie została zachowana rozdzielność tkanek stanowiących SRM lub zanieczyszczonych SRM od tkanek, które nie stanowią SRM,
  - używa się tego samego sprzętu do odejmovania i przechowywania SRM oraz odejmovania i przechowywania tkanek, które nie stanowią SRM,
  - pracownicy dokonujący operacji z SRM nie przestrzegają zasad higieny.
- 10. Weryfikacja wieku zwierzęcia** – czynności polegające na ocenie wzrokowej stanu uzębienia zwierzęcia i ustaleniu na tej podstawie jego przybliżonego wieku, a następnie na porównaniu wieku z datą urodzenia wskazaną w komputerowej bazie danych, paszporcie lub świadectwie. Schemat wiekowy rozwoju zębów bydła i owiec w formie opisowej oraz graficznej, w tym w wersji fotograficznej przedstawiają **załączniki nr 2, nr 2a i nr 2b** do niniejszych wytycznych.
- 11. Komputerowa baza danych** - rejestr zwierząt gospodarskich oznakowanych i siedzib stad, prowadzony przez ARiMR w oparciu o zgłoszenia składane przez posiadaczy zwierząt z gatunku bydła, owiec, kóz i świń, przekształcony w komputerową bazę danych oraz

rozszerzony o informacje dotyczące nowych gatunków zwierząt: koniowatych, wielbłądowatych, jeleniowatych oraz zakładów drobiu. W celu składania w formie elektronicznej dokumentów związanych z identyfikacją i rejestracją zwierząt przez posiadaczy oraz przeglądu informacji w komputerowej bazie danych udostępniona została aplikacja IRZplus.

V. ZASADY POSTĘPOWANIA Z SRM

Co do zasady, usuwanie rdzenia kręgowego oraz oddzielanie mięsa od głowy u bydła w wieku powyżej 12 miesięcy powinno odbywać się w rzeźni². Jednakże, w drodze odstępstwa, powiatowy lekarz weterynarii może zezwolić³ na usuwanie rdzenia kręgowego lub oddzielanie mięsa od głowy u bydła w wieku powyżej 12 miesięcy w zakładzie rozbioru, jeżeli zostały opracowane oraz wdrożone procedury i instrukcje mające na celu zapobieganie możliwemu skażeniu mięsa tkanką OUN.

Powiatowy lekarz weterynarii w ramach sprawowanego nadzoru przeprowadza weryfikację zakładowych procedur i instrukcji postępowania z SRM w zakresie ich opracowania i prawidłowego wdrożenia na poszczególnych etapach procesu produkcyjnego.

Powiatowy lekarz weterynarii w wykazie zakładów zatwierdzonych wskazuje zakład rozbioru korzystający z odstępstw dotyczących usuwania rdzenia kręgowego lub oddzielania mięsa od głowy u bydła w wieku powyżej 12 miesięcy⁴.

1. Przyjęcie zwierząt do rzeźni i kontrola tożsamości

Rzeźnia jest zobowiązana zapewnić, aby zwierzęta kierowane do uboju były czyste i zidentyfikowane w sposób umożliwiający oznaczenie ich pochodzenia⁵. Ponadto, podmioty prowadzące rzeźnię nie mogą przyjmować zwierząt do rzeźni, jeżeli nie wystąpiły o udzielenie odpowiednich informacji dotyczących łańcucha żywnościowego, przechowywanych w rejestrach gospodarstwa pochodzenia zgodnie z rozporządzeniem (WE) nr 853/2004, oraz takich informacji nie uzyskały. Zakład uboju bydła, owiec i kóz opracowuje i wdraża procedurę dotyczącą przyjęcia zwierząt do magazynu żywca. Powyższa procedura powinna gwarantować w odniesieniu do każdego zwierzęcia lub do każdej partii zwierząt wprowadzanych do pomieszczeń rzeźni, aby:

- a) zostały one prawidłowo zidentyfikowane;
- b) przed ubojem były dla nich dostępne informacje dotyczące łańcucha żywnościowego;

² załącznik V ust. 4 i 8 rozporządzenia (WE) nr 999/2001,

³ załącznik V ust. 4.3 lit. a i c rozporządzenia nr 999/2001 oraz § 6 rozporządzenia MRiRW z dnia 27 lipca 2022 r. w sprawie określenia spraw rozstrzyganych w drodze decyzji administracyjnych przez powiatowego lekarza weterynarii albo urzędowego lekarza weterynarii z upoważnienia powiatowego lekarza weterynarii,

⁴ art. 20 ust. 1 pkt 1 lit. c ustawy z dnia 16 grudnia 2005 r. o produktach pochodzenia zwierzęcego,

⁵ załącznik III sekcja I rozdział IV ust. 3 i 4 rozporządzenia (WE) nr 853/2004,

- c) nie pochodziły z gospodarstwa lub obszaru objętych zakazem przemieszczania lub innymi ograniczeniami związanymi ze zdrowiem zwierząt lub zdrowiem publicznym, z wyjątkiem przypadków uzyskania zgody właściwych organów;
- d) były czyste;
- e) były zdrowe, w zakresie możliwym do stwierdzenia przez rzeźnię;
- f) w chwili przybycia do rzeźni, znajdowały się w zadowalającym stanie w zakresie ich dobrostanu.

Urzędowy lekarz weterynarii:

- sprawdza wypełnienie przez rzeźnię obowiązku prawidłowej identyfikacji zwierząt przyjętych do uboju, z przeznaczeniem do spożycia przez ludzi,
- upewnia się, czy zwierzęta o niewystarczająco potwierdzonej tożsamości zostają ubite oddzielnie i uznane za nienadające się do spożycia przez ludzi.

Szczegółowe postępowanie dotyczące weryfikacji identyfikacji bydła, owiec i kóz zawarte jest w instrukcji Głównego Lekarza Weterynarii w sprawie postępowania przy przeprowadzaniu kontroli w rzeźniach pod względem dobrostanu zwierząt, identyfikacji i rejestracji zwierząt oraz raportowania o kontrolach przeprowadzonych w zakresie dobrostanu⁶.

1.1 Bydło

Kontrola tożsamości przyjmowanego do rzeźni bydła, powinna obejmować sprawdzenie czy zwierzę posiada kolczyki na obydwu małżowinach usznych z tym samym numerem identyfikacyjnym lub jeden kolczyk i inny środek identyfikacyjny wymieniony w ustawie o systemie identyfikacji i rejestracji zwierząt (możliwe warianty oznakowania bydła zostały przedstawione w tabeli dostępnej pod linkiem: <https://www.gov.pl/web/arimr/obowiazki-posiadacza-zwierzat-w-ramach-systemu-irz>). Ponadto należy sprawdzić spójność historii oraz porównać zgodność innych danych zwierzęcia zawartych w komputerowej bazie danych, takich jak: płeć, wiek, rasa ze stanem rzeczywistym (wiek zwierzęcia należy zweryfikować na podstawie jego uzębienia).

W przypadku, gdy zostaną stwierdzone rozbieżności pomiędzy danymi zawartymi w komputerowej bazie danych lub dokumentacji towarzyszącej zwierzętom (wiek, płeć, rasa) a stanem faktycznym, w związku z czym tożsamość zwierzęcia budzi wątpliwości, wówczas ubój takiego zwierzęcia powinien zostać wstrzymany maksymalnie na 72 godziny lub po dokonaniu uboju oddzielnie od innych zwierząt tusza i podroby powinny zostać zajęte do czasu

---

⁶ instrukcja Głównego Lekarza Weterynarii nr BP.0200.1.2.2022 z dnia 18 sierpnia 2022 r. w sprawie postępowania przy przeprowadzaniu kontroli w rzeźniach pod względem dobrostanu zwierząt, identyfikacji i rejestracji zwierząt oraz raportowania o kontrolach przeprowadzonych w zakresie dobrostanu,

wyjaśnienia sprawy. Ponadto należy przeprowadzić weryfikację tożsamości wszystkich zwierząt z danej przesyłki.

Bydło przemieszczane do rzeźni bezpośrednio z innego państwa członkowskiego jest zaopatrzone w paszport i świadectwo zdrowia. W takim przypadku należy sprawdzić zgodność danych zawartych w tych dokumentach (numer identyfikacyjny zwierzęcia, wiek) ze stanem rzeczywistym.

1.2 Owce i kozy

Kontrola tożsamości przyjmowanych do rzeźni owiec i kóz powinna obejmować sprawdzenie czy zwierzę jest oznakowane za pomocą środków identyfikacji wymienionych w ustawie o systemie identyfikacji i rejestracji zwierząt (możliwe warianty oznakowania owiec i kóz zostały przedstawione w tabeli dostępnej pod linkiem: <https://www.gov.pl/web/arimr/obowiazki-posiadacza-zwierzat-w-ramach-systemu-irz>) oraz zaopatrzone w dokument przemieszczania. Ponadto należy sprawdzić spójność historii oraz porównać zgodność danych zwierzęcia zawartych w komputerowej bazie danych lub dokumencie przemieszczania ze stanem rzeczywistym.

Owce i kozy przemieszczane do rzeźni bezpośrednio z innego państwa członkowskiego są zaopatrzone w świadectwo zdrowia. W takim przypadku należy sprawdzić zgodność danych zawartych w świadectwie (numer identyfikacyjny zwierzęcia, wiek) ze stanem rzeczywistym.

Jeśli dane zawarte w komputerowej bazie danych, dokumencie przemieszczania lub świadectwie nie odpowiadają stanowi faktycznemu lub są niepełne, w związku z czym tożsamość zwierzęcia budzi wątpliwości, wówczas ubój takiego zwierzęcia powinien zostać wstrzymany maksymalnie na 72 godziny lub po dokonaniu uboju tusza i podroby powinny zostać zajęte do czasu wyjaśnienia sprawy. Ponadto należy przeprowadzić weryfikację tożsamości wszystkich zwierząt z danej przesyłki.

1.3 Sposób postępowania przy stwierdzeniu nieprawidłowości w zakresie identyfikacji zwierząt

W przypadku stwierdzenia jakichkolwiek nieprawidłowości w zakresie identyfikacji zwierzęcia np. brak kolczyka lub innego środka identyfikacji, dane zawarte w komputerowej bazie danych, paszporcie, świadectwie lub dokumencie przemieszczania nie odpowiadają stanowi faktycznemu, środki do identyfikacji zwierzęcia wskazują różne numery identyfikacyjne itp. wówczas należy wdrożyć postępowanie zawarte w instrukcji Głównego Lekarza Weterynarii w sprawie postępowania przy przeprowadzaniu kontroli w rzeźniach pod względem dobrostanu zwierząt, identyfikacji i rejestracji zwierząt oraz raportowania o kontrolach przeprowadzonych w zakresie dobrostanu.

Informacje o nieprawidłowościach w zakresie identyfikacji i rejestracji zwierząt, zgodnie z instrukcją Głównego Lekarza Weterynarii w sprawie sposobu dokumentowania wyników badania przedubojowego zwierząt i poubojowego mięsa oraz w sprawie analizy i weryfikacji danych zawartych w dokumentacji, powinny zostać wpisane w kolumnie „Uwagi” dziennika badania przedubojowego.

Jeśli postępowanie wyjaśniające w zakresie ustalenia statusu pochodzenia zwierzęcia, prowadzone ze strony właściciela zwierzęcia, powiatowego lub urzędowego lekarza weterynarii:

- a) wykaże, że autentyczność identyfikacji zwierzęcia zostanie potwierdzona, wówczas zwierzę takie może zostać dopuszczone do normalnego uboju lub zajęta tusza i podroby zostać przeznaczone do spożycia przez ludzi,
- b) nie potwierdzi autentyczności jego identyfikacji i pochodzenia, wówczas powiatowy lekarz weterynarii na podstawie oceny ryzyka dla zdrowia zwierząt i bezpieczeństwa żywności, zarządza zniszczenie takiego zwierzęcia bez odszkodowania. W takiej sytuacji zwierzę podlega zabiciu na obszarze rzeźni pod nadzorem organów Inspekcji Weterynaryjnej w całkowitym oddzieleniu od pozostałych zwierząt, po zakończonym cyklu ubojowym, a następnie w całości zostaje skierowane do utylizacji jako materiał kategorii 1. Postępowanie i pobranie próbek do badań laboratoryjnych w kierunku BSE powinno zostać przeprowadzone zgodnie z częścią VI, pkt. 3 instrukcji Głównego Lekarza Weterynarii w sprawie postępowania przy zgłaszaniu i zwalczaniu gąbczastej encefalopatii bydła (BSE). W przypadku jeśli zwierzę zostało wcześniej ubite, a tusza i podroby zajęte do czasu wyjaśnienia sprawy, podlegają one utylizacji jako materiał kategorii 1.

UWAGA 1:

W przypadku zwierzęcia, które posiada pojedyncze oznakowanie (np. jeden kolczyk lub tylko kapsułkę ceramiczną) urzędowy lekarz weterynarii może uznać za identyfikowalne po stwierdzeniu spójności historii w komputerowej bazie danych oraz potwierdzeniu zgodności innych danych zwierzęcia zawartych w tej bazie tj. wiek, płeć, rasa ze stanem rzeczywistym. Informacje o pojedynczym oznakowaniu powinny być wpisane w kolumnie „Uwagi” dziennika badania przedubojowego.

UWAGA 2:

Sztuka, która doznała urazów w czasie transportu, wyładunku lub w magazynie żywca musi zostać ubita bez zbędnej zwłoki w oddzieleniu od innych zwierząt, a dalsze zagospodarowanie mięsa pozyskanego z ww. sztuki bydła zależy od wyników postępowania wyjaśniającego. Przed przystąpieniem do uboju innych zwierząt pomieszczenie ubojowe musi zostać oczyszczone, umyte i zdezynfekowane pod nadzorem urzędowym.

UWAGA 3:

Urządowy lekarz weterynarii dokonujący badania przedubojowego zwierząt, dokumentuje wyniki tego badania w dzienniku badania przedubojowego, z podaniem numerów identyfikacyjnych zawartych w oznakowaniu zwierząt (indywidualnych w przypadku bydła, owiec i kóz). Badanie przedubojowe musi nastąpić w ciągu 24 godzin po przybyciu zwierzęcia do rzeźni i w czasie krótszym niż 24 godziny przed ubojem.

UWAGA 4:

Środki identyfikacji ubitych zwierząt, niszczy się pod nadzorem urzędowego lekarza weterynarii w sposób uniemożliwiający ich powtórne wykorzystanie. Zniszczenia dokonuje rzeźnia. Z przedmiotowej czynności musi zostać sporządzony protokół zniszczenia środków identyfikacji, zawierający numery identyfikacyjne zwierząt, datę poświadczającą dzień przeprowadzenia przedmiotowej czynności, informację kto dokonał zniszczenia oraz podpis nadzorującego tę czynność urzędowego lekarza weterynarii. Zaleca się, aby niszczenie środków identyfikacji odbywało się tego samego dnia po zakończonym uboju zwierząt. Wyjątek stanowią sztuki bydła podlegające badaniu w kierunku BSE, w przypadku których zniszczenie środków identyfikacji powinno nastąpić po otrzymaniu wyników badań w kierunku BSE, gdyż można je wykorzystać do identyfikacji skóry.

2. Grupowanie wiekowe zwierząt w magazynie żywca

2.1 Zaleca się, aby zwierzęta przeznaczone do uboju podlegały w magazynie żywca grupowaniu wiekowemu w celu zmniejszenia ryzyka skażenia krzyżowego tusz i mięsa przez SRM, ułatwienia segregacji SRM oraz w celu identyfikacji bydła, owiec i kóz, od których wymagane jest pobranie próbek do badań w kierunku BSE/TSE. Ze względów praktycznych, zaleca się, aby przekazywanie zwierząt do uboju w miarę możliwości odbywało się według następującej kolejności grup wiekowych:

1) w przypadku bydła:

- a) poniżej 12 miesięcy życia (SRM),
- b) powyżej 12 miesięcy życia (SRM),
- c) powyżej 30 miesięcy życia (SRM) - bydło pochodzące z krajów o kontrolowanym lub nieokreślonym ryzyku BSE,
- d) powyżej 30 miesięcy życia (pobieranie próbek do badania w kierunku BSE) - bydło pochodzące z Bułgarii i Rumunii⁷.
- e) powyżej 48 miesięcy życia (pobieranie próbek do badania w kierunku BSE) - bydło:
  - wykazujące nietypowe objawy w trakcie badania przedubojowego,

---

⁷ na podstawie decyzji Komisji nr 2009/719/WE z dnia 28 września 2009 r. upoważniającej niektóre państwa członkowskie do zmiany swoich rocznych programów monitorowania,

- przeznaczone do uboju z powodu zwalczania choroby przenoszącej się na człowieka lub zwierzęta i wykazujące objawy kliniczne tej choroby.

2) w przypadku owiec i kóz:

- a) poniżej 12 miesięcy życia (SRM),
- b) powyżej 12, ale poniżej 18 miesięcy życia (SRM),
- c) powyżej 18 miesięcy życia (pobieranie próbek do badania w kierunku trzęsawki).

UWAGA 1:

Próbki do badania w kierunku BSE pobiera się również od bydła w wieku powyżej 48 miesięcy życia poddanego ubojowi z konieczności poza rzeźnią oraz, które doznały urazów w czasie transportu lub w rzeźni (np. złamań) wpływających na ich ogólny stan.

UWAGA 2:

Kiedy zwierzę transportuje się z kraju lub regionu do kraju lub regionu umieszczonego w innej kategorii, klasyfikuje się je do najwyższej kategorii państw lub regionów, w których przebywało przez dwadzieścia cztery godziny, chyba że można dostarczyć odpowiednie gwarancje świadczące, że zwierzę nie otrzymywało karmy z kraju lub regionu zaklasyfikowanego do najwyższej kategorii⁸.

UWAGA 3:

Monitoring bydła w kierunku BSE szczegółowo określa instrukcja Głównego Lekarza Weterynarii w sprawie postępowania przy zgłaszaniu i zwalczaniu gąbczastej encefalopatii bydła (BSE).

2.2 Selekcja zwierząt na grupy wiekowe powinna być dokonywana przez przeszkolonego i upoważnionego pracownika rzeźni, pod nadzorem urzędowego lekarza weterynarii, który potwierdza prawidłowość określenia wieku zwierząt.

2.3 Jeżeli w trakcie weryfikacji wieku zwierzęcia przedstawionego do badania przedubojowego zostanie stwierdzona różnica między wiekiem podanym w komputerowej bazie danych, paszporcie lub świadectwie, a jego wiekiem, określonym na podstawie oceny stanu uzębienia, wówczas urzędowy lekarz weterynarii jest zobowiązany do podjęcia następujących działań w ramach sprawowanego nadzoru:

1) przyporządkowanie zwierzęcia według danych wskazujących na jego starszy wiek, każdorazowo w przypadkach, gdy dochodzi do zmiany wieku danego zwierzęcia:

- a) w przypadku bydła:
  - z poniżej 48 miesięcy życia na powyżej 48 miesięcy, co jest związane z pobraniem próbki do badań w kierunku BSE, w przypadku bydła zaklasyfikowanego do tzw. grupy ryzyka,

---

⁸ art. 16 ust. 5 rozporządzenia (WE) nr 999/2001,

- z poniżej 12 miesięcy życia na powyżej 12 miesięcy życia, co jest związane z koniecznością usunięcia SRM;

b) w przypadku owiec i kóz:

- z poniżej 18 miesięcy na powyżej 18 miesięcy, co jest związane z pobraniem próbki do badań w kierunku trzęsawki,
- z poniżej 12 miesięcy na powyżej 12 miesięcy, co jest związane z koniecznością usunięcia SRM.

2) skierowanie takiego zwierzęcia jako ostatniego do uboju,

3) niezwłoczne pisemne powiadomienie o stwierdzonej rozbieżności powiatowego lekarza weterynarii, celem dalszego postępowania,

4) zapisanie stwierdzonej nieprawidłowości w zakresie rozbieżności między wiekiem podanym w komputerowej bazie danych, paszporcie lub świadectwie, a jego wiekiem określonym na podstawie oceny stanu uzębienia w następujących dokumentach:

- w dzienniku badania przedubojowego, w kolumnie „Uwagi”, zgodnie z instrukcją Głównego Lekarza Weterynarii w sprawie sposobu dokumentowania wyników badania przedubojowego zwierząt i poubojowego mięsa oraz w sprawie analizy i weryfikacji danych zawartych w dokumentacji,
- protokole pobrania próbek do badania w kierunku BSE lub trzęsawki, jeśli zwierzę kwalifikuje się do przeprowadzenia takiego badania.

Ponadto należy wdrożyć postępowanie pokontrolne określone w instrukcji Głównego Lekarza Weterynarii w sprawie postępowania przy przeprowadzaniu kontroli w rzeźniach pod względem dobrostanu zwierząt, identyfikacji i rejestracji zwierząt oraz raportowania o kontrolach przeprowadzonych w zakresie dobrostanu.

UWAGA:

Zaleca się, jeśli to możliwe, sporządzenie przez urzędowego lekarza weterynarii dodatkowej dokumentacji fotograficznej ze stwierdzonego zdarzenia. Należy mieć na względzie, aby zdjęcie zostało wykonane po dokonaniu uboju zwierzęcia na odjętej głowie przy zapewnieniu identyfikacji zwierzęcia (tzn. obecność przynajmniej jednego kolczyka w uchu).

3. Zakładowe procedury postępowania z SRM

Wskazane jest, aby postępowanie przy odejmowaniu, gromadzeniu, barwieniu, przechowywaniu i usuwaniu SRM zostało określone przez zakład w procedurach oraz instrukcjach stanowiskowych systemu HACCP, gdyż SRM stanowi istotny element z punktu widzenia bezpieczeństwa żywności. Zagrożenia związane z SRM powinny być opanowane poprzez właściwe procedury postępowania, instrukcje stanowiskowe, identyfikowalność, zakładowy program mycia, itp.

Rekomenduje się, aby zakład w ramach systemu HACCP posiadał opracowane instrukcje stanowiskowe dla każdego stanowiska manipulowania SRM, szczegółowo opisujące każdy etap procesu.

UWAGA 1:

Powiatowy lekarz weterynarii powinien dokonać weryfikacji zapisów zakładowych procedur postępowania z SRM oraz instrukcji stanowiskowych w zakresie ich zgodności z przepisami obowiązującego prawa, w tym prawidłowości ich wdrożenia i utrzymania.

UWAGA 2:

Miejsca gromadzenia, przechowywania i usuwania materiału kategorii 1, w tym SRM, oraz układ dróg jego przemieszczania powinny być wyraźnie zaznaczone w części graficznej projektu technologicznego zakładu.

4. Przygotowanie pracowników rzeźni i zakładów rozbioru odpowiedzialnych za odejmowanie SRM

Zakład opracowuje i wdraża procedury gwarantujące:

- a) posiadanie przez pracowników wiedzy w zakresie zasad higienicznego postępowania z mięsem przeznaczonym do spożycia przez ludzi, oraz w zakresie zasad odejmowania, gromadzenia, przechowywania, barwienia i usuwania SRM,
- b) właściwy stan techniczny i higieniczny narzędzi,
- c) przestrzeganie przez pracowników zasad mycia i odkażania narzędzi; w rzeźni po zakończeniu obróbki każdej tuszy, noże oraz inne narzędzia należy umyć i odkażyć przez zanurzenie w wodzie o temperaturze min. 82°C lub przez użycie innej równoważnej metody; narzędzia mające bezpośredni kontakt z SRM powinny być odkażane oddzielnie;
- d) przestrzeganie przez pracowników zasady mycia rąk po każdej obróbce tuszy oraz między kontaktem rąk z SRM a mięsem przeznaczonym do spożycia,
- e) zapewnienie aby pracownicy pracujący w strefie brudnej uboju nie przemieszczali się do strefy czystej bez odpowiednich środków ostrożności (np. mycie, zmiana odzieży i obuwia roboczego).

5. Odejmnowanie SRM w rzeźniach i zakładach rozbioru – istotne etapy w procesie technologicznym

SRM musi być niezwłocznie odejmowany od tuszy, półtuszy, ćwierćtuszy oraz części półtuszy na każdym etapie cyklu ubojowego/rozbiorowego w momencie, w którym możliwe jest jego usunięcie, zgodnie z technologią przyjętą przez zakład.

W rzeźni kontrola końcowa całkowitego usunięcia SRM⁹ jest przeprowadzana w odniesieniu do każdej tuszy na etapie jej znakowania znakiem jakości zdrowotnej. W przypadkach, w których konieczne jest usunięcie SRM w zakładzie rozbioru, dodatkowo przeprowadzana jest w ww. zakładzie kontrola w zakresie prawidłowości jego usunięcia. Jeżeli ocena wzrokowa dokonana przez organy Inspekcji Weterynaryjnej wykaże, że tusze, ich części lub mięso są zanieczyszczone SRM nawet w minimalnych ilościach, wówczas podejmowane są działania polegające na:

- a) zidentyfikowaniu i zajęciu tuszy, jej części lub mięsa,
- b) odnotowaniu rodzaju i czasu stwierdzonych nieprawidłowości w formularzu, którego wzór określa **załącznik nr 3** do niniejszych wytycznych,
- c) weryfikacji zapisów odpowiedniej części procedury zakładowej w zakresie odejmowania SRM.

UWAGA:

Tkanki zwierzęce niebędące SRM w żadnym przypadku nie powinny wchodzić w kontakt z pozyskanym SRM. Jeżeli zostały one zanieczyszczone SRM, wówczas całość musi być traktowana jako SRM.

5.1 Proces uboju bydła

Przykładowy przebieg procesu technologicznego uboju bydła przedstawiają **załączniki nr 4 i nr 4a** do niniejszych wytycznych. W trakcie uboju do czasu przeprowadzenia badania poubojowego podrobów i narządów wewnętrznych, muszą być one rozpoznawalne jako przynależące do danej tuszy oraz nie mogą mieć styczności z żadną inną tuszą, podrobami czy narządami wewnętrznymi, także tymi, które zostały już poddane badaniu poubojowemu. Ponadto tusze i podroby nie mogą mieć styczności z posadzkami, ścianami lub stanowiskami roboczymi¹⁰.

Należy przyjąć, że najważniejszymi etapami w procesie uboju bydła, które powinny zostać ujęte w zakładowych procedurach postępowania z SRM są:

- zabezpieczenie otworu kości czołowej po etapie oszłamiania przy użyciu bolca oraz otworu potylicznego (*Foramen magnum*) po etapie odjęcia głowy od tuszy,
- odejmowanie rogów,
- skórowanie,
- oddzielanie głowy od tuszy,
- znakowanie głów i ozorów numerem tożsamym z numerem tuszy,
- mycie głów oraz otworów nosowych i gardła,

---

⁹ za wyjątkiem sytuacji, gdy usuwanie SRM odbywa się za zgodą powiatowego lekarza weterynarii w zakładzie rozbioru,

¹⁰ załącznik III, sekcja I rozdział IV ust. 11 i 13 rozporządzenia (WE) nr 853/2004,

- transport głów na przenośnikach, hakach w obrębie linii ubojowej i pomieszczeń uwarunkowanych z nią technologicznie,
- usuwanie migdałków,
- usuwanie rdzenia kręgowego,
- usuwanie kręgosłupa od bydła w wieku powyżej 30 miesiąca życia, którego kręgosłup jest klasyfikowany jako SRM,
- ocena wzrokowa w kierunku zanieczyszczenia głowy tkanką OUN oraz tkanką gałki ocznej na skutek jej uszkodzenia,
- proces pozyskiwania ozorów i mięśni z głów bydłowych,
- barwienie SRM,
- sposób przekazania zabarwionych SRM do kontenera zbiorczego.

UWAGA:

Istotnym etapem z punktu widzenia zanieczyszczeń tuszy treścią pokarmową jest etap zamykania przełyku. W zależności od technologii przyjętej przez zakład przełyk może być zamykany:

- *po odjęciu głowy, a przed oskórowaniem,*
- *po oskórowaniu, na etapie odejmowania głowy przy zachowaniu ciągłości tchawicy i przełyku,*
- *po odjęciu głowy, oskórowaniu (lub na odwrót) i dodatkowo przecięciu mostka w celu uzyskania dostępu do całej długości przełyku.*

Narzędzia używane do zewnętrznego opróżniania i zabezpieczania przełyku muszą być myte i odkażane po każdym użyciu.

Oszałamianie

Oszałamianie należy przeprowadzać w taki sposób, aby nie dopuścić do rozprysku tkanki mózgowej, a tym samym powstania skażenia krzyżowego innych tkanek lub narzędzi.

Postępowanie zapobiegające rozpryskiwaniu i rozprzestrzenianiu SRM, przy zastosowaniu metody mechanicznej z użyciem bolca penetrującego powinno przedstawiać się w następujący sposób:

- po każdym oszołomieniu bolec penetrujący musi być wycierany do czysta ręcznikiem jednorazowym, który po użyciu należy umieszczać w pojemniku oznakowanym napisem „Kategoria 1 – wyłącznie do usunięcia”,
- pracownik dokonujący oszałamiania przy pomocy aparatu z wysuniętym bolcem powinien używać rękawic jednorazowych, które po zakończonym uboju należy umieszczać w pojemniku oznakowanym napisem „Kategoria 1 – wyłącznie do usunięcia”,

- otwór po postrzale w kości czołowej czaszki musi być zabezpieczony zatyczką niezwłocznie po oszołomieniu; w tym celu należy używać nieprzeziąkliwych zatyczek (korków czopujących) o średnicy odpowiadającej powstałemu otworowi, celem zapobiegania ich wypadaniu.

UWAGA:

W przypadku bydła, którego mięso przeznaczone jest do spożycia przez ludzi lub do żywienia zwierząt ZABRONIONE jest uszkodzanie OUN przez użycie wydłużonego narzędzia w kształcie pręta wprowadzanego do jamy czaszki po oszołomieniu lub przez wprowadzenie gazu do jamy czaszki w związku z oszołomieniem¹¹.

Wykrwawianie

Podczas operacji wykrwawiania nie można naruszyć tchawicy i przełyku z wykluczeniem przypadku kiedy ubój jest wykonywany zgodnie z religijnym obrządkiem rytualnym¹².

Odejmwowanie rogów

Odjęcie rogów odbywa się poprzez ich odcięcie (np. nożycami pneumatycznymi, czy za pomocą tasaka w małych zakładach) i powinno nastąpić przed etapem odjęcia głowy. Proces ten należy przeprowadzać w taki sposób, aby nie doszło do otwarcia jamy czaszki.

Skórowanie

W trakcie usuwania skóry i sierści należy zapobiegać kontaktowi między zewnętrzną powłoką skóry a tuszą, zaś osoby oraz sprzęt mające kontakt z zewnętrzną powłoką skóry nie mogą dotykać mięsa.

Tusze i ich części przeznaczone do spożycia przez ludzi muszą być w pełni pozbawione skóry, za wyjątkiem głów cieląt, pysków i warg bydlęcych oraz kończyn bydlęcych. Z głowami, w tym z pyskami, wargami oraz kończynami należy postępować w taki sposób, aby uniknąć skażenia. W przypadku przeznaczenia do dalszej obróbki głowy i kończyny poniżej stawu nadgarstkowego i skokowego trzeba oskórować i usunąć z nich sierść¹³.

UWAGA:

Urzędowy lekarz weterynarii jest zobowiązany weryfikować prowadzoną przez zakład dokumentację dotyczącą ilości pozyskanych skór z bydła, w tym dokumentację dotyczącą dalszego ich zagospodarowania.

Odejmwowanie głowy i języka

Postępowanie na tym etapie powinno przedstawiać się w następujący sposób:

---

¹¹ załącznik V ust. 6 rozporządzenia (WE) nr 999/2001,

¹² załącznik III sekcja I rozdział IV ust. 7 lit. a rozporządzenia (WE) nr 853/2004,

¹³ załącznik III sekcja I rozdział IV ust. 7 lit. b, ust. 8 i ust. 18 lit. c rozporządzenia (WE) nr 853/2004,

- do oddzielenia głowy od tuszy należy używać noża przeznaczonego wyłącznie do prowadzenia tej czynności,
- głowa musi być oddzielana od tuszy w sposób zapobiegający jej zanieczyszczeniu przez tkankę nerwową, która może wydostawać się z otworu potylicznego (*Foramen magnum*); w tym celu otwór potyliczny zabezpiecza się nieprześciąkliwą zatyczką niezwłocznie lub niezwłocznie po pobraniu próbki w kierunku BSE z pnia mózgu od zwierząt, od których jest to wymagane (*uwaga*: sposób zabezpieczenia otworu potylicznego oraz otworu w kości czołowej po postrzale przedstawia **załącznik nr 5a** do niniejszych wytycznych),
- głowa wraz z językiem, bezpośrednio po odjęciu od tuszy, niezależnie od tego, czy w całości jest traktowana jako SRM czy przechodzi do dalszych etapów procesów technologicznych, musi zostać oznaczona numerem tożsamym z numerem tuszy, od której pochodzi; w tym celu odciętą głowę zawiesza się na haku, po czym znakuje z podaniem numeru ubojowego,
- język należy oznakować numerem tożsamym z numerem tuszy, od której pochodzi, zależnie od procedury przyjętej przez zakład, np. przy użyciu specjalnej kredki, ołówka lub zawieszki przytwierdzonej do ozora,
- bezpośrednio po odjęciu głowy powinno się dokonać wypłukania z nozdrzy i jamy gębowej resztek treści pokarmowej przy użyciu bieżącej wody; czynność tę należy wykonać w przeznaczonych do tego kabinie, celem zapobieżenia rozpryskom wody,
- umyta głowa jest kierowana do stanowiska badania poubojowego jednocześnie z przynależną do niej tuszą i przypisanymi do niej ośrodkami i kompletem jelit; transport głowy powinien odbywać się w sposób zapobiegający zanieczyszczeniu krzyżowemu sprzętu, urządzeń, posadзки i mięsa,
- po badaniu poubojowym głowy i usunięciu w higieniczny sposób migdałków, może zostać odjęty język, zaś urzędowy lekarz weterynarii pobiera próbkę do badań w kierunku BSE od sztuk objętych tym badaniem; sposób pobierania próbek do badań w kierunku BSE przedstawia **załącznik nr 5** do niniejszych wytycznych,
- zgromadzone głowy niezwłocznie podlegają barwieniu i są przekazywane do kontenera zbiorczego na SRM chyba, że przechodzą do dalszych etapów procesu technologicznego.

Oddzielanie mięsa od głowy u bydła w wieku powyżej 12 miesięcy życia może mieć miejsce w rzeźni lub specjalnie do tego celu zatwierdzonym zakładzie rozbioru¹⁴.

¹⁴ § 6 pkt 2 rozporządzenia MRIRW z dnia 27 lipca 2022 r. w sprawie określenia spraw rozstrzyganych w drodze decyzji administracyjnych przez powiatowego lekarza weterynarii albo urzędowego lekarza weterynarii z upoważnienia powiatowego lekarza weterynarii,

Oddzielanie mięsa od głowy u bydła w wieku powyżej 12 miesiąca życia w rzeźni

Oddzielanie mięsa od głowy u bydła następuje w przeznaczonym do tego miejscu oddzielnym fizycznie od innych części linii ubojowej. Przed przystąpieniem do oddzielania mięsa od głowy sprawdzane jest właściwe zabezpieczenie otworu po postrzale w kości czołowej oraz otworu potylicznego nieprzepuszczalnymi i trwałymi zatyczkami. Z procesu pozyskiwania mięsa wyklucza się głowy, jeśli zabezpieczenie otworów nie jest właściwe, nastąpiło uszkodzenie lub utrata oczu przed lub po uboju oraz głowy, które są uszkodzone w inny sposób mogący spowodować skażenie mięsa tkanką OUN. Instrukcja stanowiskowa dla pracowników oddzielających mięso od głowy powinna wskazywać w jaki sposób wykonywać czynności by nie doszło do skażenia mięsa głowy podczas oddzielania, w szczególności w wyniku utraty zatyczek lub uszkodzenia oczu. W przypadku, gdy proces pozyskiwania mięsa odbywa się po zdjęciu głowy z haka, wówczas obowiązkowe jest wdrożenie przez rzeźnię harmonogramu poboru próbek z zastosowaniem właściwego badania laboratoryjnego do wykrywania tkanki OUN¹⁵. Gdy proces pozyskiwania mięsa odbywa się bez zdejmowania głowy z haka, wówczas nie ma obowiązku wdrażania ww. harmonogramu¹⁶.

Oddzielanie mięsa od głowy u bydła w wieku powyżej 12 miesiąca życia w specjalnie zatwierdzonych zakładach rozbioru

Głowy bydła przeznaczone do oddzielania mięsa na czas przechowywania w rzeźni i transportu do zakładu rozbioru wieszają się na stojaku. Przed przeniesieniem głów na stojak sprawdzane jest właściwe zabezpieczenie otworu po postrzale w kości czołowej oraz otworu potylicznego nieprzepuszczalnymi i trwałymi zatyczkami. Wyłącza się z transportu głowy, w których ww. otwory nie zostały właściwie zabezpieczone, nastąpiło uszkodzenie lub utrata oczu oraz głowy, które są uszkodzone w inny sposób mogący spowodować skażenie mięsa tkanką ośrodkowego układu nerwowego. Rzeźnia wysyłająca głowy do zakładu rozbioru musi mieć wdrożony harmonogram poboru próbek z zastosowaniem właściwego badania laboratoryjnego do wykrywania tkanki OUN¹⁷. Głowy bydła w wieku powyżej 12 miesiąca życia zawierające materiał szczególnego ryzyka, muszą być przechowywane przed wysyłką z rzeźni w oddzielnej komorze wychładzalni w celu wykluczenia możliwości skażenia krzyżowego. Drzwi komory powinny być plombowane. Plomba może być zdjęta wyłącznie przez urzędowego lekarza weterynarii.

Rzeźnia/zakład rozbioru są zobowiązane do prowadzenia:

- rejestrów dotyczących liczby głów bydła w wieku powyżej 12 miesiąca życia znajdujących się w wychładzalni,

¹⁵ załącznik V ust. 8.1 lit. f rozporządzenia (WE) nr 999/2001,

¹⁶ załącznik V ust. 8.3 rozporządzenia (WE) nr 999/2001,

¹⁷ załącznik V ust. 9 lit. d rozporządzenia (WE) nr 999/2001,

- dokumentacji dotyczącej liczby głów bydła w wieku powyżej 12 miesiąca życia wysłanych do zakładu rozbioru,
- dokumentacji dotyczącej liczby głów bydła w wieku powyżej 12 miesiąca życia wprowadzonych do zakładu rozbioru,
- dokumentacji dotyczącej liczby głów bydła w wieku powyżej 12 miesiąca życia przekazanych do zatwierdzonego zakładu przetwórczego (utyлизacyjnego) kategorii I, zakładu pośredniego kategorii I lub spalarni uprawnionej do spalania UPPZ kategorii I.

W przypadku wysyłki głów bydła w wieku powyżej 12 miesiąca życia z rzeźni do zakładu rozbioru, urzędowy lekarz weterynarii jest zobowiązany do:

- nadzoru załadunku,
- wypełnienia części A pkt 1 dokumentu, którego wzór określa **załącznik nr 6** do niniejszych wytycznych,
- zaplombowania środka transportu i wypełnienia części A pkt 2 dokumentu, którego wzór określa **załącznik nr 6** do niniejszych wytycznych lub,
- wypełnienia części A pkt 3 dokumentu, którego wzór określa **załącznik nr 6** do niniejszych wytycznych i zaplombowania środka transportu - w przypadku doładunku towaru w rzeźni.

Wypełniony w części A dokument, którego wzór określa **załącznik nr 6** do niniejszych wytycznych, urzędowy lekarz weterynarii powinien umieścić w kopercie przekazując ją kierowcy/przewoźnikowi i powiadomić telefonicznie lub mailowo PLW właściwego terytorialnie dla zakładu rozbioru o konieczności zapewnienia nadzoru urzędowego lekarza weterynarii przy odbiorze transportu w zakładzie przyjmującym.

Natomiast urzędowy lekarz weterynarii w zakładzie rozbioru powinien:

- zweryfikować informacje zawarte w części A dokumentu, którego wzór określa **załącznik nr 6** do niniejszych wytycznych,
- zdjąć plombę ze środka transportu zapisując jej numer oraz numer rejestracyjny samochodu w części B dokumentu, którego wzór określa **załącznik nr 6** do niniejszych wytycznych,
- nadzorować wyładunek głów bydła w wieku powyżej 12 miesiąca życia sprawdzając i zapisując ich całkowitą liczbę w części B dokumentu, którego wzór określa **załącznik nr 6** do niniejszych wytycznych.

W przypadku częściowego rozładunku towaru ze środka transportu urzędowy lekarz weterynarii w zakładzie rozbioru powinien zaplombować środek transportu wypełnić część C dokumentu, którego wzór określa **załącznik nr 6** do niniejszych wytycznych i umieścić w kopercie przekazując ją kierowcy/przewoźnikowi wraz z oryginałem części A dokumentu.

W przypadku częściowego rozładunku środka transportu urzędowy lekarz weterynarii zawsze wypełnia część C ww. dokumentu. Część B ww. dokumentu służy wyłącznie do potwierdzenia całkowitego rozładunku towaru ze środka transportu.

Przed rozpoczęciem oddzielania mięsa od głowy poddawane są one w zakładzie rozbioru powtórnej ocenie wizualnej pod kątem właściwego zabezpieczenia, uszkodzenia lub skażenia, o których mowa powyżej. Głowy niespełniające wymagań wyłącza się z rozbioru, barwi i przekazuje do kontenera zbiorczego na SRM. Instrukcja stanowiskowa dla pracowników zakładu rozbioru oddzielających mięso od głowy powinna wskazywać w jaki sposób wykonywać czynności by nie doszło do skażenia mięsa głowy podczas oddzielania, w szczególności w wyniku utraty zatyczek lub uszkodzenia oczu.

Obowiązkowe jest wdrożenie przez zakład rozbioru harmonogramu poboru próbek z zastosowaniem właściwego badania laboratoryjnego do wykrywania tkanki OUN w celu sprawdzenia czy środki zapobiegania skażeniu są właściwie wdrożone¹⁸.

UWAGA 1:

Głowy bydła w wieku powyżej 12 miesięcy życia mogą być wysyłane z rzeźni do zakładu rozbioru znajdującego się w innym państwie członkowskim, jeśli to państwo wyrazi zgodę oraz po spełnieniu ustalonych warunków wysyłki i transportu¹⁹. Wywóz głów zawierających materiał szczególnego ryzyka poza Wspólnotę jest zabroniony²⁰.

UWAGA 2:

*Należy zwrócić uwagę na kompletne usunięcie w rzeźni migdałków gardłowych, podniebiennych i językowych u bydła. Sposób usuwania migdałków przedstawia **załącznik nr 5a** do niniejszych wytycznych.*

UWAGA 3:

Zakład opracowuje i wdraża procedurę dotyczącą pozyskiwania ozorów i oddzielania mięsa z głów bydłowych. Powyższa procedura powinna określać m.in. etapy procesu i zasady pozyskiwania mięsa z głów, z uwzględnieniem zasad higieny, określać sposób barwienia głów oraz ich przekazywania do kontenera zbiorczego na SRM. Procedura zakładowa powinna również przyjmować środki kontroli nad głowami w zakresie zanieczyszczeń tkanką OUN oraz innych widocznych zmian i zanieczyszczeń np. ropni, cyst, zanieczyszczeń kałowych, treścią pokarmową, zanieczyszczeń z tkanki chłonnej, włączając gruczoły chłonne, skóry, sierści, odłamków i opiłków kostnych, zanieczyszczeń fizycznych (smar z kolejki), itp. W przypadku stwierdzenia zanieczyszczeń na powierzchni mięśni głowy, innych niż SRM, zakład powinien podejmować działania naprawcze, które muszą być w odpowiedni sposób udokumentowane.

---

¹⁸ załącznik V ust. 9 lit. f rozporządzenia (WE) nr 999/2001,

¹⁹ załącznik V ust. 10.1 rozporządzenia (WE) nr 999/2001, art. 17a ustawy z dnia 16 grudnia 2005 r. o produktach pochodzenia zwierzęcego,

²⁰ załącznik V ust. 10.3 rozporządzenia (WE) nr 999/2001,

Wszelkie miejsca na powierzchni mięsa zanieczyszczone w inny sposób niż przez SRM, powinny być wycinane. Niedopuszczalne jest doczyszczanie mięsa przez splukiwanie wodą.

UWAGA 4:

Jeśli głowa bydłęca zostanie skażona tkanką OUN na skutek:

- niewłaściwego zabezpieczenia zatyczką otworu w kości czołowej lub otworu potylicznego lub;*
- uszkodzenia gałki ocznej;*

wówczas musi być w całości traktowana jako SRM.

Wytrzewianie

W trakcie etapu wytrzewiania przeprowadzane są następujące czynności:

- opróżnianie jamy brzusznej z narządów, w tym jelit i żołądków, którym nadawany jest numer ubojowy tożsamy z numerem tuszy, od której pochodzą; narządy jamy brzusznej kierowane są do stanowiska badania poubojowego, a następnie jelita są przekazywane do wyznaczonych pomieszczeń,*
- wyjęcie ośrodków z klatki piersiowej i następnie oznakowanie ich numerem ubojowym tożsamym z numerem tuszy, od której pochodzą.*

Wytrzewianie powinno zostać wykonane możliwie jak najszybciej po oszołomieniu zwierzęcia.

W trakcie oraz po zakończeniu procesu wytrzewiania należy podjąć środki zapobiegające rozlaniu się treści przewodu pokarmowego (tj. wcześniejsze podwiązanie przełyku i odbytu).

Przy usuwaniu wymion nie można dopuścić do zanieczyszczenia tuszy mlekiem lub siarą²¹.

UWAGA:

W przypadku bydła pochodzącego z krajów o kontrolowanym lub nieokreślonym ryzyku BSE podczas wytrzewiania należy przekazać jelita do wyznaczonych pomieszczeń oraz:

- oddzielić 4 metrowy końcowy odcinek jelita cienkiego, jelito ślepe i krezkę, oddzielone części zabarwić i przekazać je do kontenera zbiorczego na SRM; lub*
- zabarwić w całości i przekazać je do kontenera zbiorczego na SRM.*

Przepalanie tuszy

Po wytrzewieniu tusza jest przepalana za pomocą:

- tasaka lub,*
- piły mechanicznej.*

Przepalanie tuszy przy użyciu tasaka powoduje powstawanie dużych odłamków kostnych, które powinny być usuwane z tuszy, zbierane z posadzki i traktowane jako SRM. W przypadku

---

²¹ załącznik III sekcja I rozdział IV ust. 7 lit. c i d rozporządzenia (WE) nr 853/2004,

użycia piły, gromadzące się na pile drobne opiłki kostne powinny być z niej zmywane. Piła i ostrze tasaka po każdym użyciu powinny podlegać obowiązkowemu odkażaniu w wodzie o temperaturze min. 82°C lub metodą alternatywną. Opiłki kostne zbierające się na kratce ściekowej należy traktować jako SRM i po ich zabarwieniu kierować do kontenera zbiorczego na SRM.

Usuwanie rdzenia kręgowego, opon i tłuszczu okołooponowego

Na tym etapie rdzeń, opona twarda i pozostałości tłuszczu okołooponowego podlegają całkowitemu usunięciu za pomocą:

- ssawki podciśnieniowej lub,
- skrobaka i noża do doczyszczania.

Po dokonaniu tej czynności kanał kręgowy należy wypłukać, bieżącą ciepłą wodą pod niskim ciśnieniem, tak aby zapobiec rozpryskom i zanieczyszczeniu krzyżowemu tuszy, a użyty sprzęt poddać odkażeniu w wodzie o temperaturze min. 82°C lub metodą alternatywną.

Sposób usuwania rdzenia przy użyciu ssawki podciśnieniowej przedstawia **załącznik nr 5a** do niniejszych wytycznych.

UWAGA:

Stanowisko usuwania rdzenia powinno być umiejscowione przed etapem znakowania półtuszy znakiem jakości zdrowotnej, tak, aby urzędowy lekarz weterynarii dokonał oceny wzrokowej prawidłowości usunięcia rdzenia kręgowego, opony twardej i tłuszczu okołooponowego.

Badanie poubojowe

W następstwie badania poubojowego urzędowy lekarz weterynarii dokonuje oceny zdrowotnej tuszy i podrobów oraz podejmuje decyzję o dalszym kierunku ich zagospodarowania. Po dokonaniu badania poubojowego należy:

- usunąć migdałki w sposób higieniczny,
- jak najszybciej usunąć ze strefy czystej uboju części tuszy, podroby niezdatne do spożycia przez ludzi,
- usunąć w całości i możliwie jak najszybciej narządy wewnętrzne lub ich części pozostałe przy tuszy, z wyłączeniem nerek.

Mięso zatrzymane lub uznane za niezdatne do spożycia przez ludzi oraz uboczne produkty nieprzeznaczone do spożycia przez ludzi nie mogą mieć styczności z mięsem uznanym za zdatne do spożycia przez ludzi.

Tusza uznana w następstwie badania poubojowego za zdatną do spożycia jest znakowana znakiem jakości zdrowotnej. Znakowanie powinno być prowadzone na końcowym etapie uboju, za stanowiskiem usuwania rdzenia kręgowego, a przed ważeniem i etykietowaniem półtuszy.

Dodatkowo mięso wołowe podlega znakowaniu określone w przepisach rozporządzenia (WE) nr 1760/2000, celem umożliwienia prześledzenia powiązania między informacjami identyfikującymi daną półtuszę, ćwierćtuszę lub część półtuszy, a informacjami identyfikującymi konkretne zwierzę. Etykiety identyfikacyjne zawierają dane dotyczące m.in.: numeru kolczyka, płci zwierzęcia i jego wieku, miejsca urodzenia, hodowli i uboju, numeru ubojowego, numeru dostawcy, daty uboju oraz klasy i masy tuszy. Skórę należy identyfikować za pomocą umieszczonego przy uchu kolczyka lub etykiety w postaci zawieszki.

W przypadku sztuk bydła objętych badaniem w kierunku BSE, żadna z półtuszy nie powinna podlegać znakowaniu znakiem jakości zdrowotnej ani nie powinna zostać zwolniona do dalszego zagospodarowania do czasu otrzymania ujemnego wyniku badania w kierunku BSE. W związku z tym, ww. półtusze po zejściu z linii ubojowej powinny zostać skierowane do wychłodzenia w oddzielnej komorze wychładzalni lub na oddzielnym torze kolejki znajdującej się pod nadzorem urzędowego lekarza weterynarii. Przedmiotowa komora/tor kolejki po umieszczeniu w niej półtuszy oczekujących na wynik badania w kierunku BSE powinna zostać zamknięta i zaplombowana przez urzędowego lekarza weterynarii oraz wyraźnie oznakowana przez umieszczenie zawieszki „TYMCZASOWO ZAJĘTE - zatrzymane do badań BSE” z podpisem urzędowego lekarza weterynarii, zatrzymującego badaną partię półtuszy. Dopiero w chwili otrzymania ujemnego wyniku badania w kierunku BSE, urzędowy lekarz weterynarii znakuje zatrzymane półtusze znakiem jakości zdrowotnej i zwalnia je ze statusu „TYMCZASOWO ZAJĘTE - zatrzymane do badań BSE”, dając tym samym zezwolenie na skierowanie ich do dalszych etapów produkcyjnych.

Przynależne badanym w kierunku BSE półtuszom, wymienione poniżej części tusz i podroby, również podlegają zatrzymaniu, jako „TYMCZASOWO ZAJĘTE - zatrzymane do badań BSE” i do czasu otrzymania wyniku badań zwalniających muszą być przechowywane w chłodzonym pomieszczeniu „tymczasowego zajęcia” znajdującego się pod nadzorem urzędowego lekarza weterynarii:

- komplety ośrodków - oznakowane numerem ubojowym danej sztuki zapisanym na tchawicy oraz etykiecie identyfikacyjnej umieszczone w oznakowanych pojemnikach lub na wózkach hakowych,
- jelita umieszczone w pojemnikach oznakowanych etykietą identyfikacyjną,
- przedżołądki wołowe i ozory wołowe - oznakowane numerem ubojowym umieszczone w pojemnikach lub na wózkach hakowych oznakowanych etykietą identyfikacyjną,
- łój wołowy - umieszczony w pojemnikach lub kontenerach oznakowanych etykietą identyfikacyjną,
- nerki wołowe - umieszczone w pojemnikach oznakowanych etykietą identyfikacyjną,
- mięśnie żwaczowe (*massetery*) z głów, mięsa krwawe z rany kłucia, wymiona, ogony, filary przepony - umieszczone w pojemnikach oznakowanych etykietą identyfikacyjną,

- skóra z tuszy oraz skóra z głowy (patrz **załącznik nr 4 i 4a** do niniejszych wytycznych) mogą być rozwieszane na wózkach hakowych lub solone i układane warstwami na paletach. Partia skór pozyskana w danym dniu ubojowym powinna być oznakowana etykietą identyfikacyjną w postaci zawieszki umieszczonej przy palecie lub wózku, ze wskazaniem numerów ubojowych oraz daty uboju danej partii zwierząt. W przypadku skór pozyskanych od zwierząt objętych badaniem w kierunku BSE, powinny być one dodatkowo oznakowane jako „TYMCZASOWO ZAJĘTE - zatrzymane do badań BSE” i pozostawać w magazynie skór do czasu otrzymania wyników badań (uwaga: skóra może być także identyfikowana przy pomocy pozostałego przy uchu kolczyka),
- rogi, kopyta i dolne odcinki kończyn, krew (patrz **załącznik nr 4 i 4a** do niniejszych wytycznych), które są klasyfikowane jako materiał kategorii 3 zbierane są do oznakowanych kontenerów i zbiorników z etykietą identyfikacyjną zawierającą datę uboju i numery ubojowe sztuk z których pochodzą oraz zawieszkę „TYMCZASOWO ZAJĘTE - zatrzymane do badań BSE” i kierowane do magazynu materiału kategorii 3. Pozostają one w ww. magazynie do czasu otrzymania wyników badań w kierunku BSE i po otrzymaniu ujemnego wyniku badania w kierunku BSE podlegają zwolnieniu i przekazaniu do zagospodarowania jako materiał kategorii 3.

UWAGA:

Definicja mięsa wołowego zawarta w art. 12 pkt 1 rozporządzenia (WE) nr 1760/2000 przyjęta do celów tytułu II tego rozporządzenia dotyczącego etykietowania mięsa wołowego i produktów z mięsa wołowego, obejmuje mięso wołowe oznaczone kodami CN 0201, 0202, 0206 10 95 oraz 0206 29 91.

Zgodnie z Informacyjnym Systemem Zintegrowanej Taryfy Celnej:

- *kodek CN 0201 jest objęte mięso z bydła, świeże lub schłodzone (tusze i półtusze, pozostałe kawałki mięsa z kośćmi i bez kości),*
- *kodek CN 0202 jest objęte mięso z bydła zamrożone (tusze i półtusze, pozostałe kawałki mięsa z kośćmi i bez kości),*
- *kodek CN 0206 10 95 objęta jest świeża lub schłodzona przepona gruba i przepona cienka, kodek CN 0206 29 91 objęta jest mrożona przepona gruba i przepona cienka.*

Oznacza to, że inne jadalne świeże, schłodzone lub zamrożone podroby bydła zaklasyfikowane do pozostałych kodów CN w ramach pozycji 0206 nie zostały ujęte w definicji mięsa wołowego.

Sposób postępowania po otrzymaniu wyników badania w kierunku BSE:

(-) Ujemny wynik badania w kierunku BSE:

- urzędowy lekarz weterynarii zrywa plombę zamieszczoną na wejściu do komory lub na zaplombowanym torze kolejki w sposób uniemożliwiający manipulację mięsem

tymczasowo zajęтым, stempluje zatrzymane półtusze znakiem jakości zdrowotnej i zwalnia je ze statusu „TYMCZASOWO ZAJĘTE”, a następnie, oznakowane znakiem jakości zdrowotnej półtusze są kierowane do dalszych etapów produkcyjnych,

- pozostałe zatrzymane części jadalne tusz i podroby są zwalniane przez urzędowego lekarza weterynarii ze statusu „TYMCZASOWO ZAJĘTE” i mogą być zagospodarowane zgodnie z ich przeznaczeniem technologicznym lub w przypadku produktów zaklasyfikowanych jako materiał kategorii 3, przekazane do zagospodarowania jako materiał kategorii 3.

(+) Dodatni wynik badania w kierunku BSE:

- zidentyfikowanie i skonfiskowanie jako materiał kategorii 1 tuszy zwierzęcia z wynikiem dodatnim i wszystkich jego części, w tym podrobów i skóry,
- zidentyfikowanie i skonfiskowanie jako materiał kategorii 1 tuszy poprzedzającej tuszę zwierzęcia z wynikiem dodatnim badania w kierunku BSE oraz wszystkich jego części, w tym podrobów i skóry,
- zidentyfikowanie i skonfiskowanie jako materiał kategorii 1 dwóch tusz od zwierząt ubitych po zwierzęciu z wynikiem dodatnim badania w kierunku BSE oraz wszystkich części tych zwierząt, w tym podrobów i skór.

Tusze, podroby i pozostałe surowce ubojowe pochodzące z ww. 4 sztuk podlegają zniszczeniu pod nadzorem organów Inspekcji Weterynaryjnej.

UWAGA 1:

W przypadku, gdy w jednym dniu ubojowym dokonywany jest ubój sztuk bydła objętego jak również nieobjętego badaniem w kierunku BSE, wówczas wskazane jest dokonanie w pierwszej kolejności uboju bydła nieobjętego badaniem w kierunku BSE, a następnie sztuk objętych tym badaniem. Jeśli kolejność ta jest odwrotna musi zostać wdrożony rozdział czasowy uboju w zakresie mycia i dezynfekcji pomieszczenia ubojowego.

W sytuacji, gdy pierwsze poddawane są ubojowi sztuki nieobjęte badaniem w kierunku BSE, wówczas nie ma konieczności stosowania ww. rozdziału czasowego, jednakże powinna obowiązywać zasada „Tymczasowego zatrzymania” ostatniej ubitej sztuki nieobjętej badaniem, włącznie ze wszystkimi jej częściami (tusza poprzedzająca tuszę badaną w kierunku BSE) do czasu uzyskania wyniku badania w kierunku BSE od pierwszej ubitej sztuki podlegającej takiemu badaniu. Należy mieć bowiem na względzie, że w przypadku uzyskania dodatniego wyniku badania od pierwszej ubitej sztuki podlegającej badaniu w kierunku BSE, ostatnia sztuka, pomimo iż nie pochodzi z grupy zwierząt objętych tym badaniem, podlega kwalifikacji jako materiał kategorii 1.

UWAGA 2:

W przypadku dzielenia tusz wołowych na półtusze lub ćwierci bądź dzielenia półtuszy wołowych na trzy części znak jakości zdrowotnej musi być наносzony w taki sposób by każdy element po podzieleniu nosił minimum jeden znak jakości zdrowotnej. Oprócz tego każda półtusza wołowa musi być oznakowana etykietami identyfikacyjnymi i numerem ubojowym. Żadna półtusza, która nie została oznakowana znakiem jakości zdrowotnej nie może zostać skierowana do dalszych etapów produkcyjnych.

Oddzielanie jelit i krezki wraz z tłuszczem krezkowym

Oddzielenie jelit i krezki wraz z tłuszczem krezkowym powinno następować po ich badaniu poubojowym. Czynność ta może mieć miejsce przed przekazaniem żołądków do jeliciarni w celu ich opróżnienia z treści pokarmowej lub już w samym pomieszczeniu jeliciarni.

UWAGA:

W przypadku bydła pochodzących z krajów o kontrolowanym lub nieokreślonym ryzyku wystąpienia BSE, jelita wraz z krezką, będące SRM, podlegają barwieniu i przekazaniu do kontenera zbiorczego na SRM lub oddzielany jest ostatni 4 metrowy odcinek jelita cienkiego, jelito ślepe i krezka w celu barwienia, a następnie przekazania do kontenera zbiorczego na SRM.

Odejmuwanie kręgosłupa

W przypadku sztuk bydła pochodzących z krajów o kontrolowanym lub nieokreślonym ryzyku wystąpienia BSE, kręgosłup od bydła w wieku powyżej 30 miesięcy życia jest traktowany jako SRM i może być odejmuwany w rzeźniach lub zakładach rozbioru²².

Sposób postępowania w przypadku konieczności usunięcia kręgosłupa będącego SRM od sztuk bydła powyżej 30 miesiąca życia pochodzących z krajów o kontrolowanym lub nieokreślonym ryzyku wystąpienia BSE

Należy zwrócić szczególną uwagę na sposób odejmuwania kręgosłupa. W przypadku, gdy czynność ta jest prowadzona na leżącej półtuszy, ćwierćtuszy lub części półtuszy wołowej (nie więcej niż trzy części z 1 półtuszy), może to prowadzić do ryzyka skażenia powierzchni roboczych. Konsekwencją takiej sytuacji może być skażenie krzyżowe kolejnych półtuszy, ćwierćtuszy lub części półtuszy wołowych. Prowadzenie tej czynności na półtuszy, ćwierćtuszy lub części półtuszy wiszącej/podwieszanej zmniejsza takie ryzyko.

Kręgosłup usuwa się przez piłowanie, trybowanie i wykrawanie. Po usunięciu kręgosłupa tusza może obejmować tylko: kręgi ogonowe, wyrostki kolczyste i poprzeczne kręgów: szyjnych, piersiowych i lędźwiowych, środkowy grzebień krzyżowy oraz skrzydła kości krzyżowej.

---

²² załącznik V ust. 4.1 lit. b rozporządzenia (WE) nr 999/2001,

Konieczne jest wystarczające odpiłowanie wyrostków poprzecznych od trzonu kręgu, celem usunięcia zwojów nerwowych korzenia grzbietowego.

Oddzielone kręgosłupy powinny być umieszczane w szczelnych kontenerach/wózkach oznakowanych czytelnym napisem „Kategoria 1 – wyłącznie do usunięcia”, kierowane do barwienia i przekazane do kontenera zbiorczego na SRM.

Półtusze, ćwierćtusze i części półtusze wołowych, które zawierają kręgosłup będący materiałem szczególnego ryzyka, muszą być przechowywane w oddzielnej komorze wychładzalni lub na oddzielnym torze kolejki, celem wykluczenia możliwości skażenia krzyżowego. Przy czym w każdym przypadku obowiązuje zaplombowanie drzwi w/w komory lub toru kolejki. Plomba może być zdjęta wyłącznie przez urzędownego lekarza weterynarii.

W dokumencie towarzyszącym wysyłce danej partii mięsa z rzeźni do zakładu rozbioru umieszcza się szczegółowe informacje dotyczące liczby tusz lub ich części, z których wymagane jest usunięcie kręgosłupa, a także liczby tusz lub ich części, z których nie jest wymagane usunięcie kręgosłupa. Jeśli usunięcie kręgosłupa jest wymagane, tusze lub części hurtowe tusz wołowych zawierające kręgosłup oznakowuje się wyraźnie widocznym czerwonym paskiem na etykiecie, o której mowa w art. 13 rozporządzenia (WE) nr 1760/2000. Ponadto półtusze, ćwierćtusze i części półtusze wołowych (nie więcej niż trzy części z jednej półtuszy) zawierające kręgosłup muszą być przekazywane do zakładu rozbioru wraz z dokumentem, którego wzór określa **załącznik nr 6** do niniejszych wytycznych.

Rzeźnia/zakład rozbioru są zobowiązane do prowadzenia:

- dziennych rejestrów dotyczących liczby półtusze, ćwierćtusze i części półtusze wołowych zawierających kręgosłup znajdujących się w komorze wychładzalni lub zawieszonych na torze kolejki,
- dokumentacji dotyczącej liczby tusz wysłanych do zakładu rozbioru, z których nie usunięto kręgosłupa,
- dokumentacji dotyczącej liczby tusz wysłanych do zakładu rozbioru, z których usunięto kręgosłup,
- dokumentacji dotyczącej liczby tusz wprowadzonych do zakładu rozbioru, z których nie usunięto kręgosłupa,
- dokumentacji dotyczącej liczby tusz wprowadzonych do zakładu rozbioru, z których usunięto kręgosłup,
- dokumentacji dotyczącej ilości kręgosłupów przekazanych do zatwierdzonego zakładu przetwórczego (utylizacyjnego), zakładu pośredniego lub spalarni.

Obowiązkiem organów Inspekcji Weterynaryjnej jest:

- weryfikacja dokumentacji zakładowej wymienione powyżej,

- sprawdzenie, czy liczba usuniętych kręgosłupów odpowiada liczbie tusz zawierających kręgosłup i wprowadzonych do rozbioru w określonym dniu lub w określonym przedziale czasowym,
- sprawdzenie, czy liczba kręgosłupów przekazanych do zatwierdzonego zakładu przetwórczego (utylicacyjnego), zakładu pośredniego lub spalarni odpowiada liczbie kręgosłupów pozyskanych na etapie uboju/rozbioru w określonym dniu lub w określonym przedziale czasowym,
- sprawdzenie, czy oznakowanie półtuszy lub części półtuszy lub ćwierćtuszy wołowych jest zgodne z przepisami rozporządzenia (WE) nr 1760/2000.

Ponadto w przypadku wysyłki półtuszy, ćwierćtuszy lub części półtuszy wołowych (nie więcej niż trzy części z jednej półtuszy) zawierających kręgosłup z rzeźni do zakładu rozbioru, urzędowy lekarz weterynarii jest zobowiązany do:

- nadzoru załadunku,
- wypełnienia części A pkt 1 dokumentu, którego wzór określa **załącznik nr 6** do niniejszych wytycznych lub,
- zaplombowania środka transportu i wypełnienia części A pkt 2 dokumentu, którego wzór określa **załącznik nr 6** do niniejszych wytycznych,
- wypełnienia części A pkt 3 dokumentu, którego wzór określa **załącznik nr 6** do niniejszych wytycznych - w przypadku doładunku towaru w rzeźni.

Wypełniony w części A dokument, którego wzór określa **załącznik nr 6** do niniejszych wytycznych, urzędowy lekarz weterynarii powinien umieścić w kopercie przekazując ją kierowcy/przewoźnikowi i powiadomić telefonicznie lub mailowo PLW właściwego terytorialnie dla zakładu rozbioru o konieczności zapewnienia nadzoru urzędowego lekarza weterynarii przy odbiorze transportu w zakładzie przyjmującym.

Pkt 3 części A dokumentu, którego wzór określa **załącznik nr 6** do niniejszych wytycznych powinien być wypełniany za każdym razem, gdy dochodzi do zdjęcia plomby ze środka transportu przy doładunku towaru.

Natomiast urzędowy lekarz weterynarii w zakładzie rozbioru powinien:

- zweryfikować informacje zawarte w części A dokumentu, którego wzór określa **załącznik nr 6** do niniejszych wytycznych,
- zdjęć plombę ze środka transportu zapisując jej numer oraz numer rejestracyjny samochodu w części B dokumentu, którego wzór określa **załącznik nr 6** do niniejszych wytycznych,
- nadzorować wyładunek półtuszy, ćwierćtuszy lub części półtuszy wołowych podzielonych na nie więcej niż 3 części sprawdzając i zapisując ich całkowitą liczbę w części B dokumentu, którego wzór określa **załącznik nr 6** do niniejszych wytycznych.

W przypadku częściowego rozładunku towaru ze środka transportu urzędowy lekarz weterynarii w zakładzie rozbioru powinien zaplombować środek transportu wypełnić część C dokumentu, którego wzór określa **załącznik nr 6** do niniejszych wytycznych i umieścić w kopercie przekazując ją kierowcy/przewoźnikowi wraz z oryginałem części A dokumentu, którego wzór określa **załącznik nr 6** do niniejszych wytycznych.

W przypadku częściowego rozładunku środka transportu urzędowy lekarz weterynarii zawsze wypełnia część C dokumentu, którego wzór określa **załącznik nr 6** do niniejszych wytycznych. Część B dokumentu, którego wzór określa **załącznik nr 6** do niniejszych wytycznych służy wyłącznie do potwierdzenia całkowitego rozładunku towaru ze środka transportu.

UWAGA 1:

Przy wysyłkach półtuszy lub części półtuszy lub ćwierćtuszy wołowych zawierających kręgosłup do innych państw członkowskich UE, tamtejsze służby weterynaryjne nie mają obowiązku zwrotu załącznika nr 6 do niniejszych wytycznych, w związku z czym w takim przypadku nie jest wymagane jego wypełnianie. Jednakże zalecane jest, aby w dokumencie wystawionym przez zakład wysyłki widniała krótka informacja przeznaczona dla odbiorcy o następującej treści: „Przed wprowadzeniem mięsa na rynek, kręgosłupy z (należy wskazać liczbę) tuszy i/lub (należy wskazać liczbę) części tuszy są usuwane w zakładzie rozbioru”.

UWAGA 2:

Obowiązkiem powiatowego lekarza weterynarii na etapie zatwierdzania zakładu do prowadzenia działalności jest w pierwszej kolejności weryfikacja, czy zakład rozbioru planuje przyjmować półtusze, ćwierćtusze wołowe lub części półtuszy wołowych zawierające kręgosłup pozyskane od bydła pochodzącego z państw członkowskich lub krajów trzecich o kontrolowanym lub nieokreślonym ryzyku wystąpienia BSE w wieku powyżej 30 miesięcy życia. Jeśli zakład zamierza prowadzić ww. działalność, wówczas muszą być realizowane postanowienia określone niniejszymi wytycznymi.

UWAGA 3:

Informacje, jakie powinien uwzględniać dokument towarzyszący wysyłce produktów pochodzenia zwierzęcego reguluje rozporządzenie wykonawcze Komisji (UE) nr 931/2011.

UWAGA 4:

W Polsce nie jest dozwolone stosowanie kości bydła do produkcji mięsa oddzielonego mechanicznie (MOM)²³.

5.2 Proces uboju owiec i kóz

---

²³ art. 9 ust. 2 rozporządzenia (WE) nr 999/2000,

Przy odejmowaniu SRM u owiec i kóz stosuje się odpowiednie zasady dotyczące odejmowania SRM jak w przypadku bydła.

UWAGA 1:

Usuwanie rdzenia kręgowego w przypadku owiec i kóz poddanych ubojowi w wieku powyżej 12 miesięcy życia lub owiec i kóz mających stały siekacz wyrżnięty z dziąsła, może odbywać się za zgodą powiatowego lekarza weterynarii w zakładach rozbioru²⁴.

UWAGA 2:

W Polsce nie jest dozwolone stosowanie kości owiec i kóz do produkcji mięsa oddzielonego mechanicznie (MOM)²⁵.

6. Gromadzenie, przechowywanie i usuwanie SRM

Miejsca gromadzenia SRM wytwarzanego w trakcie procesu produkcji powinny:

- być usytuowane w taki sposób, aby był do nich zapewniony łatwy dostęp,
- być łatwe do utrzymania ich we właściwym stanie technicznym i higienicznym,
- być zabezpieczone przed dostępem gryzoni, ptaków, owadów,
- umożliwiać prowadzenie zabiegów mycia i dezynfekcji,
- nie powodować zanieczyszczeń żywności.

SRM powinien być usuwany z zakładu systematycznie, bez zbędnej zwłoki.

W trakcie gromadzenia, przechowywania i usuwania SRM należy stosować następujące zasady:

- a) w pomieszczeniach uboju/rozbioru SRM powinien być gromadzony w przeznaczonych do tego celu pojemnikach/wózkach/kontenerach, w pobliżu stanowisk, gdzie SRM jest odejmowany, ale z zachowaniem odpowiedniej odległości od pojemników/wózków/kontenerów przeznaczonych do przechowywania produktów przeznaczonych do spożycia przez ludzi lub materiału kategorii 3, celem uniknięcia skażeń krzyżowych,
- b) pojemniki/wózki/kontenery przeznaczone do przechowywania SRM muszą być czyste i suche przed każdym ich użyciem oraz znajdować się w dobrym stanie technicznym, tj. bez pęknięć lub wżer rdzy, które utrudniłyby ich właściwe mycie i dezynfekcję,
- c) pojemniki/wózki/kontenery przeznaczone do przechowywania SRM muszą być szczelne i zamykane,

---

²⁴ § 6 pkt 1 rozporządzenia MRiRW z dnia 27 lipca 2022 r. w sprawie określenia spraw rozstrzyganych w drodze decyzji administracyjnych przez powiatowego lekarza weterynarii albo urzędowego lekarza weterynarii z upoważnienia powiatowego lekarza weterynarii,

²⁵ art. 9 ust. 2 rozporządzenia (WE) nr 999/2001,

- d) pojemniki/wózki/kontenery przeznaczone do przechowywania SRM muszą być oznakowane w sposób trwały, wyraźny i jednolity w całym zakładzie; oznakowanie powinno zawierać napis: „SRM”; wielkość liter musi być dostosowana do rozmiarów pojemnika/wózka/kontenera,
- e) SRM powinien być na bieżąco usuwany z pomieszczeń produkcyjnych i przewożony do kontenera zbiorczego na SRM; jeśli nie jest on wywożony na bieżąco, to należy usuwać go przynajmniej raz dziennie, aby nie dopuścić do nadmiernego nagromadzenia SRM w trakcie produkcji,
- f) po każdym opróżnieniu pojemników/wózków/kontenerów na SRM muszą one podlegać zabiegom czyszczenia, mycia i dezynfekcji w odrębnym trybie, tj. nie mogą podlegać tym zabiegom razem ze sprzętem przeznaczonym do składowania produktów przeznaczonych do spożycia przez ludzi lub materiału kategorii 3; sposób mycia i dezynfekcji sprzętu wykorzystywanego przy gromadzeniu, składowaniu i transporcie SRM do kontenera zbiorczego powinien zostać określony w *Zakładowych Instrukcjach Mycia i Dezynfekcji*,
- g) zgromadzony SRM nie może być przechowywany w tym samym pomieszczeniu, w którym znajdują się produkty przeznaczone do spożycia przez ludzi lub inne uboczne produkty pochodzenia zwierzęcego;
- h) wszelkie odpady zbierane z posadzki i kratk ściekowych w pomieszczeniu uboju bydła, owiec i kóz i rozbioru mięsa wołowego, owczego i koziego muszą być traktowane jako SRM,
- i) średnica oczek kratk ściekowych nie może być większa, niż 6 mm²⁶; kratki ściekowe powinny być czyszczone po zakończonym uboju/rozbiorze; sposób czyszczenia powinien polegać na otwarciu przykryw kratk ściekowych odpływów kanalizacyjnych i usunięciu z nich resztek odpadów poprodukcyjnych; usunięty odpad powinien być zgromadzony w pojemniku oznaczonym napisem „Kategoria 1 – wyłącznie do usunięcia” i po jego zabarwieniu przekazany do kontenera zbiorczego na SRM,
- j) studzienki kanalizacyjne umieszczone na zewnątrz pomieszczeń ubojowych (pierwsze w ciągach kanalizacji technologicznej uboju bydła, owiec i kóz, pomieszczeń zbiórki SRM) powinny podlegać podobnemu czyszczeniu jak kratki ściekowe; odpad zebrany ze studzienek powinien być zgromadzony w pojemniku oznaczonym napisem „Kategoria 1 – wyłącznie do usunięcia” i po jego zabarwieniu przekazany do kontenera zbiorczego na SRM,
- k) kontener zbiorczy na SRM powinien być:

---

²⁶ załącznik IV rozdział I sekcja 2 ust. 1 rozporządzenia (UE) nr 142/2011,

- wyraźnie oznakowany napisem „Kategoria 1 – wyłącznie do usunięcia”,
- umieszczony w „części brudnej” zakładu,
- zamykany na klucz/zaplombowany lub umieszczony w pomieszczeniu zamykanym na klucz/zaplombowanym, aby uniemożliwiać dostęp osobom nieupoważnionym,
- powinien się on znajdować pod stałą kontrolą służb zakładowych oraz nadzorem organów Inspekcji Weterynaryjnej.

UWAGA 1:

W przypadku, gdy odbiór SRM z kontenera zbiorczego nie następuje codziennie po zakończonym uboju lub rozbiorze, wówczas powinien być on przechowywany w odpowiednio chłodzonym pomieszczeniu, w warunkach ograniczających procesy gnilne.

UWAGA 2:

Procedury zakładowe dotyczące usuwania SRM powinny uwzględniać sposób jego wywozu z zakładu, np. powinny one określać, że wywóz SRM odbywa się transportem zewnętrznym na podstawie umowy zawartej między zakładem, przewoźnikiem i podmiotem uprawnionym do odbioru materiału kategorii 1.

UWAGA 3:

Zakład powinien prowadzić rejestr wysyłanego materiału SRM. Przedmiotowy rejestr podlega weryfikacji organów Inspekcji Weterynaryjnej.

UWAGA 4:

Wszystkie urządzenia, pojemniki, wózki, powierzchnie robocze mające styczność z SRM w trakcie jego pozyskiwania lub innych operacji, muszą być czyste i suche przed każdym użyciem oraz myte i zdezynfekowane po każdym użyciu. Kolejność wykonywania czynności przy przeprowadzaniu zabiegów mycia i dezynfekcji oraz używane środki chemiczne powinny zostać określone w odpowiednich Zakładowych Instrukcjach Mycia i Dezynfekcji.

UWAGA 5:

Procedury zakładowe powinny uwzględniać sposób przekazywania całych zwierząt do magazynu zbiorczego na SRM (m.in. sztuki padłe w transporcie, sztuki uznane za niezdatne do spożycia w badaniu poubojowym). Sposób postępowania z takimi sztukami został określony w instrukcji Głównego Lekarza Weterynarii w sprawie postępowania przy zgłaszaniu i zwalczaniu gąbczastej encefalopatii bydła (BSE).

7. Barwienie SRM²⁷

Wskazane jest, aby zakładowe procedury dotyczące postępowania z SRM określały sposób jego barwienia po oddzieleniu.

Barwienie SRM ma na celu jego trwałe oznakowanie, a co za tym idzie:

- zapewnienie łatwego odróżnienia SRM od innych tkanek pozyskanych od zwierząt,
- wykluczenie wprowadzenia SRM do obrotu za wyjątkiem przekazywania do zatwierdzonego zakładu przetwórczego (utylizacyjnego), zakładu pośredniego lub spalarni,
- wykluczenie możliwości wykorzystania SRM jako dodatku do żywności i pasz.

Barwienie SRM powinno odbywać się w trakcie prowadzonego procesu uboju/rozbioru lub bezpośrednio po nim, w wydzielonym pomieszczeniu, przeznaczonym do tego celu, przed jego przekazaniem do składowania w kontenerze zbiorczym na SRM.

SRM można barwić *błękitem patentowym* (E – 131) lub innym barwnikiem.

Barwienie musi być prowadzone w taki sposób, aby barwnik był widoczny na 100% powierzchni SRM. Zalecane jest zanurzenie całości SRM w zbiorniku z barwnikiem, obfite jego polanie lub spryskanie za pomocą spryskiwacza.

Nie dopuszcza się, aby SRM umieszczony w jakimkolwiek pojemniku, wózku lub kontenerze był barwiony tylko na powierzchni. Barwnik musi być stosowany na każdą warstwę materiału SRM, do czego przydatny jest sprzęt do obracania tego materiału tak, aby każda jego strona była zabarwiona. SRM może być wywożony z rzeźni lub zakładu rozbioru bez uprzedniego barwienia wyłącznie w przypadkach, gdy wysyłany jest do celów szkoleniowych, diagnostycznych lub badawczych (laboratoria diagnostyczne – ZHW, wydziały medycyny weterynaryjnej, akademie medyczne, instytuty naukowe). Wysyłanie tego materiału odbywa się za zgodą właściwego terytorialnie powiatowego lekarza weterynarii przy wykorzystaniu dokumentu, którego wzór określa **załącznik nr 7** do niniejszych wytycznych.

UWAGA:

Zakład powinien posiadać opracowaną i wdrożoną instrukcję w zakresie stosowania określonego barwnika przy barwieniu SRM. Bez względu na to, czy zakład dokonuje zakupu gotowego roztworu barwnika, czy barwnik ten znajduje się w postaci do sporządzenia roztworu (np. proszek do rozcieńczenia), ww. instrukcja powinna uwzględniać następujące kwestie:

- *kontrolę terminu ważności zmagazynowanego barwnika,*
- *ocenę dostaw barwnika w zakresie jego ilości i jakości (np. prawidłowe oznakowanie, posiadanie atestu),*

---

²⁷ załącznik V ust. 3 rozporządzenia (WE) nr 999/2001

- *prowadzenie ewidencji pobrania i zużycia barwnika (kontrola rozchodu),*
- *sposób pobierania barwnika z pomieszczenia, w którym jest on przechowywany,*
- *sposób zabezpieczenia pobranego środka,*
- *sposób sporządzania roztworu w przypadku, gdy zakład dokonuje zakupu barwnika w postaci do sporządzenia roztworu (np. proszek) oraz sposób zabezpieczenia przygotowanego roztworu,*
- *właściwe dozowanie roztworu barwnika na materiał SRM, tj. określenie ilości roztworu potrzebnej do pokrycia 100% całego SRM z 1 sztuki bydła.*

8. Wysyłka SRM z rzeźni/zakładu rozbioru i transport do zatwierdzonego zakładu przetwórczego (utylizacyjnego), zakładu pośredniego lub spalarni

Należy rekomendować, aby zakłady uwzględniały w swoich procedurach, że pozyskany SRM jest niezwłocznie zgłaszany i przekazywany podmiotom zajmującym się jego zbieraniem lub przetwarzaniem.

Zgłoszenie i przekazanie SRM jest obowiązkiem zakładu, w którym pozyskano SRM.

SRM może być wysyłany do:

- zatwierdzonego zakładu przetwórczego (utylizacyjnego) kategorii I,
- zatwierdzonego zakładu pośredniego kategorii I lub spalarni uprawnionej do spalania UPPZ kategorii I,
- instytucji takich jak laboratoria diagnostyczne – ZHW, wydziały medycyny weterynaryjnej, akademie medyczne, instytuty naukowe - za każdorazową zgodą powiatowego lekarza weterynarii.

Jednym z dowodów potwierdzających prawidłowe zagospodarowanie SRM przez rzeźnię/zakład rozbioru jest posiadanie umowy zawartej pomiędzy zakładem, w którym pozyskuje się SRM, przewoźnikiem i podmiotem uprawnionym do odbioru SRM.

Ponadto każdej przesyłce SRM towarzyszy dokument handlowy właściwy dla ubocznych produktów pochodzenia zwierzęcego kategorii 1. Podmioty uprawnione do odbioru SRM muszą być zatwierdzone przez właściwego dla miejsca prowadzonej działalności powiatowego lekarza weterynarii.

VI. OBOWIĄZKI RZEŹNI I ZAKŁADÓW ROZBIORU

Do obowiązków rzeźni i zakładów rozbioru należy:

- 1) opracowanie, wdrożenie i utrzymanie procedur dotyczących postępowania z SRM w zakładzie, które będą jednocześnie stanowiły materiał szkoleniowy dla pracowników dokonujących operacji z SRM;
- 2) przedstawienie pisemnych procedur zakładowych dotyczących SRM właściwemu terytorialnie powiatowemu lekarzowi weterynarii, celem weryfikacji ich zapisów; wszelkie

zastrzeżenia powiatowego lekarza weterynarii, dotyczące treści procedur powinny zostać uwzględnione, a procedury odpowiednio skorygowane;

- 3) opracowanie harmonogramu szkoleń ustawicznych dla pracowników z tematyki dotyczącej postępowania z SRM, w tym z zakresu opracowanych procedur zakładowych;

UWAGA:

Zaleca się, aby w zakładzie były przeprowadzane szkolenia grupowe, jak również szkolenia indywidualne dla pracowników nowoprzyjętych na stanowiska operacji z SRM.

- 4) zapewnienie odpowiedniej liczby oraz właściwego stanu higienicznego i technicznego:
- a) sprzętu, pojemników, wózków i kontenerów do segregacji i usuwania SRM z pomieszczeń uboju i rozbioru,
  - b) narzędzi do usuwania rdzenia kręgowego oraz skrobaka/noża do doczyszczania kanału kręgowego,
  - c) narzędzi do usuwania kręgosłupa, w przypadkach gdy jest on klasyfikowany jako SRM,
  - d) sterylizatorów dla narzędzi mających kontakt z SRM,
  - e) narzędzi do zbierania odpadów SRM z posadzki i krat ściekowych,
  - f) sprzętu do barwienia SRM;
- 5) zapewnienie pomieszczenia/stanowiska do:
- a) odejmowania SRM oraz pobierania próbek w kierunku BSE/trzęsawki przez urzędowych lekarzy weterynarii,
  - b) barwienia SRM,
  - c) przechowywania SRM;

UWAGA 1:

Stanowiska operacji z SRM, a zwłaszcza tam gdzie istnieje możliwość jego rozpryskiwania, muszą być zabezpieczone w sposób, który zapobiegnie kontaminacji innych tkanek tuszy przez SRM.

UWAGA 2:

Stanowisko do pobierania przez urzędowego lekarza weterynarii próbek do badania w kierunku BSE/trzęsawki powinno być wydzielone i wyraźnie oznaczone napisem: „IW – próby BSE/trzęsawka”.

- 6) zapewnienie:
- a) spełnienia przez kontenery zbiorcze na SRM warunków opisanych w rozdziale V pkt 6 niniejszych wytycznych,
  - b) zabezpieczenia ww. kontenerów przed dostępem osób postronnych;

- 7) prowadzenie i udostępnianie na żądanie powiatowego lekarza weterynarii następującej dokumentacji:
- a) harmonogram szkoleń pracowników oraz plan szkoleń i listę osób przeszkolonych,
  - b) rejestr wysyłanego SRM oraz inne prowadzone rejestry i dokumenty, o których mowa w niniejszych wytycznych,
  - c) procedury zakładowe, w tym instrukcje stanowiskowe dotyczące pozyskiwania, gromadzenia, barwienia, przechowywania i usuwania SRM,
  - d) wypełnione kopie dokumentów towarzyszących przesyłce głów, półtuszy, ćwierćtuszy lub części półtuszy zawierających SRM z rzeźni do zakładu rozbioru,
  - e) w przypadku:
    - rzeźni – lista odbiorców głów, półtuszy, ćwierćtuszy lub części półtuszy zawierających SRM;
    - zakładów rozbioru – lista dostawców głów, półtuszy, ćwierćtuszy lub części półtuszy zawierających SRM.

VII. OBOWIĄZKI INSPEKCJI WETERYNARYJNEJ

Inspekcja Weterynaryjna w ramach sprawowanego nadzoru nad zakładami uboju/rozbioru realizuje następujące obowiązki:

- 1) merytoryczna weryfikacja zakładowych procedur postępowania z SRM;
- 2) codzienne sprawdzenie przez urzędowego lekarza weterynarii:
  - a) podczas kontroli przedoperacyjnej:
    - czy zabiegi czyszczenia, mycia i dezynfekcji urządzeń i sprzętu, wszelkich powierzchni w pomieszczeniach uboju/rozbioru oraz na stanowiskach, ze szczególnym zwróceniem uwagi na miejsca, gdzie oddzielany jest SRM (np. piły, podajniki, kratki ściekowe, przegrody osłaniające, itp.) zostały przeprowadzone skutecznie oraz czy zabiegi te zostały udokumentowane w sposób prawidłowy,
    - czy w pomieszczeniach uboju/rozbioru są sprawne wszystkie umywalki i sterylizatory,
    - czy pojemniki/wózki/kontenery przeznaczone do gromadzenia materiału szczególnego ryzyka są szczelne i czytelnie oznakowane napisem „Kategoria 1 – wyłącznie do usunięcia” oraz czy zakład posiada odpowiednią ich ilość w odniesieniu do dziennego zaplanowanego uboju lub rozbioru,
    - czy pracownicy posiadają sprawne narzędzia służące do oddzielenia SRM,
    - czy pracownicy posiadają dwa komplety noży,
    - czy znajdują się urządzenia konieczne do znakowania mięsa, w celu późniejszej jego identyfikacji,

- czy zakład posiada odpowiednią ilość barwnika z ważnym terminem przydatności, w odpowiednim rozcieńczeniu na dzienny zaplanowany ubój oraz czy sporządzenie roztworu jest prawidłowe,
- b) podczas kontroli śródoperacyjnej:
- czy proces oddzielania SRM przebiega zgodnie z przyjętymi procedurami zakładowymi, celem wykluczenia zagrożeń higienicznych lub skażenia krzyżowego innych tkanek,
  - czy proces oddzielania SRM przebiega prawidłowo w zakresie: jego właściwej identyfikacji i oddzielenia od innych tkanek, zachowania rozdziału pomiędzy SRM i innymi niejadalnymi tkankami w czasie składowania i załadunku na środki transportu, całkowitego odjęcia SRM z tuszy przed jej oznakowaniem (za wyjątkiem sytuacji, gdy rdzeń kręgowy lub kręgosłup jest usuwany w zakładzie rozbioru), bieżącej kontroli dokonywanej przez upoważnionego pracownika zakładu w zakresie właściwego oddzielenia SRM od tuszy, szczegółowej kontroli końcowej każdej półtuszy, ćwierćtuszy lub części półtuszy, przed ich oznakowaniem dla stwierdzenia, czy po doczyszczaniu nie pozostały widoczne pozostałości SRM (np. rdzeń kręgowy).
  - czy stan techniczny urządzeń służących do operacji z SRM nie uległ zmianie mogącej skutkować powstaniem skażeń krzyżowych,
  - czy nie dochodzi do nadmiernego nagromadzenia się SRM w pomieszczeniu uboju/rozbioru w trakcie trwania produkcji oraz czy SRM z kratek ściekowych jest usuwany na bieżąco,
  - czy nie dochodzi do rozpryskiwania się SRM, mogącego skutkować powstaniem kontaminacji innych tkanek tuszy przez SRM,
  - czy wykorzystanie pojemników na SRM w pomieszczeniach uboju/rozbioru jest prawidłowe i zgodne z warunkami opisanymi w rozdziale V pkt 6 niniejszych wytycznych,
  - czy ma miejsce prawidłowe barwienie pozyskanego SRM, zgodnie z warunkami opisanymi w rozdziale V pkt 7 niniejszych wytycznych
- 3) wpisywanie przez urzędowego lekarza weterynarii w elektronicznym dzienniku badania poubojowego ilości wytworzonych uppz, w tym mat. kat. 1.

UWAGA 1:

Kontrole właściwego barwienia SRM powinny odbywać się:

- w rzeźniach o dużej zdolności ubojowej - co 30 minut,
- w rzeźniach o małej zdolności ubojowej obowiązuje kontrola stała.

Kontrola barwienia może być wykonywana przez personel pomocniczy będący pod nadzorem urzędowego lekarza weterynarii.

UWAGA 2:

*Obowiązkiem powiatowego lekarza weterynarii jest weryfikacja statusu BSE kraju pochodzenia, w tym oznakowania jelit wołowych wykorzystywanych przez zakłady przetwórstwa i zakłady zajmujące się ich składowaniem lub obróbką. Jelita wołowe w całości nie stanowią SRM w przypadku, gdy zostały pozyskane od zwierząt pochodzących z Polski, państw członkowskich oraz państw trzecich lub ich regionów o nieznacznym ryzyku występowania BSE. Natomiast w przypadku państw członkowskich oraz państw trzecich lub ich regionów o kontrolowanym czy nieokreślonym ryzyku wystąpienia BSE, **SRM jest czterometrowy końcowy odcinek jelita cienkiego, jelito ślepe i krezka.***

UWAGA 3:

*Sposób identyfikacji i usuwania bydlęcego jelita cienkiego, jelita ślepego i krezki podczas produkcji osłonek wołowych określa **załącznik nr 8** do niniejszych wytycznych.*

VIII. DOKUMENTACJA

Powiatowy lekarz weterynarii realizując postanowienia niniejszych wytycznych, celem udokumentowania sprawowanego nadzoru nad zakładami uboju/rozbioru, prowadzi dokumentację własną, tzn.:

- **Rejestr Kontroli Weterynaryjnych SRM**, którego wzór określa **załącznik nr 3** do niniejszych wytycznych. Rejestr ten jest wypełniany w przypadku stwierdzenia nieprawidłowości dotyczących usunięcia SRM,
- dokumentacja z postępowania po stwierdzeniu nieprawidłowości opisanych w rozdziale V pkt 1 i 2 niniejszych wytycznych.

Ponadto powiatowy lekarz weterynarii poddaje weryfikacji dokumentację prowadzoną i przechowywaną w zakładzie w zakresie postępowania z SRM, w tym:

- kopie wypełnionych przez zakład dokumentów towarzyszących przesyłce głów, półtuszy, ćwierćtuszy lub części półtuszy wołowych zawierających SRM z rzeźni do zakładu rozbioru,
- kopie wypełnionych przez urzędowego lekarza weterynarii dokumentów, których wzór określa **załącznik nr 6**.

Dokumentację pomocniczą, w tym sporządzaną i gromadzoną w ramach sprawowanego nadzoru organów IW w zakresie postępowania z SRM w zakładach uboju/rozbioru, celem realizacji postanowień niniejszych wytycznych, stanowią następujące załączniki:

Załącznik nr 1

„Wykaz SRM od bydła, owiec i kóz”

Załącznik nr 2

„Opisowy i graficzny schemat wiekowy rozwoju zębów bydła”

Załącznik nr 2a

„Fotograficzny schemat wiekowy rozwoju zębów bydła”

Załącznik nr 2b

„Fotograficzny schemat wiekowy rozwoju zębów owiec”

Załącznik nr 3

„Rejestr kontroli weterynaryjnych SRM”

Załącznik nr 4

„Przykładowy przebieg procesu technologicznego uboju bydła pochodzącego z Polski oraz państw członkowskich i krajów trzecich o nieznacznym ryzyku BSE”

Załącznik nr 4a

„Przykładowy przebieg procesu technologicznego uboju bydła pochodzącego z państw członkowskich i krajów trzecich o kontrolowanym lub nieokreślonym ryzyku BSE”

Załącznik nr 5

„Pobieranie próbek do badań w kierunku BSE”

Załącznik nr 5a

„Sposób usuwania migdałków i rdzenia kręgowego oraz sposób zabezpieczenia zatyczką otworu potylicznego i otworu w kości czołowej po postrzale”

Załącznik nr 6

„Dokument towarzyszący wysyłce półtuszy, ćwierćtuszy lub części półtuszy (nie więcej niż trzy części z jednej półtuszy) pochodzących od bydła zawierających SRM”

Załącznik nr 7

„Dokument towarzyszący wysyłce materiału szczególnego ryzyka (SRM) dla celów diagnostycznych lub naukowych”

Załącznik nr 8

„Sposób identyfikacji i usuwania bydlęcego jelita cienkiego, jelita ślepego i krezki podczas produkcji osłonek wołowych”

IX. POSTĘPOWANIE W PRZYPADKU NARUSZEŃ WYPEŁNIENIA PRZEZ ZAKŁAD ZAKŁADOWYCH PROCEDUR POSTĘPOWANIA Z SRM

1. W przypadku stwierdzenia jakichkolwiek naruszeń wymogów zakładowych procedur postępowania z SRM, urzędowy lekarz weterynarii jest zobowiązany do:
  - natychmiastowego zwrócenia uwagi i pouczenia upoważnionego pracownika zakładu uboju/rozbioru lub,
  - sporządzenia listy kontrolnej - SPIWET/00,

- niezwłocznego powiadomienia o stwierdzonym zdarzeniu powiatowego lekarza weterynarii, w tym przekazanie jemu kopii sporządzonej listy kontrolnej.
2. Po otrzymaniu informacji o zaistniałej sytuacji oraz na podstawie sporządzonej przez urzędowego lekarza weterynarii listy kontrolnej - SPIWET/00, powiatowy lekarz weterynarii lub upoważniony przez niego inspektor w przypadku wykazania niezgodności z przepisami:
- podejmuje dalsze postępowanie w celu wydania decyzji na podstawie art. 138 rozporządzenia (WE) nr 625/2017,
  - może nałożyć karę pieniężną w drodze decyzji administracyjnej zgodnie z art. 26 ust. 1 pkt 5 lub 10 ustawy o produktach pochodzenia zwierzęcego.
3. Wyniki kontroli muszą być zapisywane, a nakaz usunięcia nieprawidłowości z podaniem terminu wskazany w decyzji administracyjnej. Działania naprawcze podjęte przez zakład w trybie określonym decyzją administracyjną muszą być poddane kontroli sprawdzającej przez powiatowego lekarza weterynarii zaś wyniki z przeprowadzonej weryfikacji muszą zostać udokumentowane za pomocą listy kontrolnej - SPIWET/00.

X. WERYFIKACJA

Weryfikacja prawidłowego wdrożenia przez zakład przepisów załącznika V do rozporządzenia (WE) nr 999/2001 oraz wypełniania przez urzędowych lekarzy weterynarii postanowień niniejszych wytycznych należy do powiatowych lekarzy weterynarii i powinna odbywać się w sposób niezapowiedziany, z częstotliwością określoną na podstawie analizy ryzyka zgodnie z *Instrukcją Głównego Lekarza Weterynarii w sprawie metodologii kontroli urzędowych oraz weryfikacji wykonywania czynności urzędowych*.

Powyższa częstotliwość powinna zostać ujęta w harmonogramach kontroli powiatowych inspektoratów weterynarii. Ponadto ww. weryfikacja powinna uwzględniać obserwację urzędowych lekarzy weterynarii w zakresie wypełniania czynności nadzoru nad postępowaniem z SRM w zakładzie, w tym omawianie z nimi stwierdzanych nieprawidłowości. Zadaniem wojewódzkich lekarzy weterynarii jest weryfikacja skuteczności nadzoru sprawowanego przez powiatowych lekarzy weterynarii w zakresie prawidłowego postępowania z SRM w rzeźniach i zakładach rozbioru, zgodnie z zapisami załącznika V do rozporządzenia (WE) nr 999/2001 oraz niniejszych wytycznych.

Ww. tematyka kontroli powinna zostać ujęta w zaplanowanych kontrolach powiatowych inspektoratów weterynarii, wyznaczonych na podstawie analizy ryzyka.

XI. POSTANOWIENIA KOŃCOWE

Tracą moc wytyczne Głównego Lekarza Weterynarii z dnia 26 listopada 2021 roku określające zasady postępowania organów Inspekcji Weterynaryjnej podczas sprawowania nadzoru nad prawidłowym zagospodarowaniem materiału szczególnego ryzyka (SRM) w rzeźniach i zakładach rozbioru.

Niniejsze wytyczne wchodzi w życie z dniem 2 kwietnia 2024 r.